

TELEPHONE: 734-1413
OCTOBER 1975 50 cents

ਸੰਪਾਦਕ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਯੰਗਲ
ਰੁਪਕਾਰ: ਸੁਮੇਰ

We at MONARCH LIFE feel that the words SECURITY and LOVE go hand in hand

T. RAJ KAPAHU C.L.U.
Unit Supervisor
Res.: 433-3441

Why? Because, when a man worries about his family's financial future, in essence, their security, that is an expression of his love. However, we know that "financial planning" seems like a very complex term. So, we developed an analyser, which turns the words "financial planning" into a clear concise objective, or what you and your family want! . . . It's called Monogram. Are you worried about your financial security? Maybe Monogram and I can help?

RAVI MATHUR
Representative
Res.: 438-2307

The
Monarch Life
ASSURANCE COMPANY

1520 - 777 HORNBY STREET, VANCOUVER 1, B.C. BUS. 684-5322

Hi, There!
We Care For Repair

ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ,
ਸਟੀਰੀਓ, ਟੇਪ ਰੀਕਾਰਡਰ, ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਫੋਨੋਗਰਾਫ
ਈ ਤਸੱਲੀਬਖ਼ਸ਼ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਾਰ ਰੱਖੋ:

ਟਰਾਂਸ-ਕੈਨੇਡਾ ਟੀ.ਵੀ.
TRANS-CANADA T.V.

14370—104 AVE., SURREY, B.C.

(guaranteed repair of color & B/W T.V.'s, stereos, Hi-Fi,
Tape Recorders, Radios & Phonographs).

PHONE: 588-7525 OR 588-2296

OPENS 8 A.M. TO 10 P.M.

We install car-radios & tape deck.

ARSI ENTERPRISES INC. (874-5588, 874-0236) PRESENTS

RESHMA & PARTY

ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮਲਕਾ ਰੇਸ਼ਮਾਂ

ਖਾਨ ਮੁਹੰਮਦ

RESHMA
&
OTHER BEST ARTISTS:

KHAN MOHAMMED
NAZ PARVEEN
KHURSHID KAMAL
& MUSIC DIRECTORS:
KHADAM HUSSAIN
MUSHTAQ HUSSAIN
IQBAL HUSSAIN

ਰੇਸ਼ਮਾਂ
ਤੇ

ਦੋਰ ਬੇਹਤਰੀਨ ਕਲਾਕਾਰ :

- * ਖਾਨ ਮੁਹੰਮਦ (ਗਾਇਕ)
- * ਨਾਜ਼ ਪਰਵੀਨ (ਡਾਂਸਰ)
- * ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਕਮਾਲ (ਕਾਮੇਡੀਅਨ)

ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ :

ਖਾਦਮ ਹੁਸੈਨ
ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਹੁਸੈਨ
ਇਕਬਾਲ ਹੁਸੈਨ

ਨਾਜ਼ ਪਰਵੀਨ

QUEEN ELIZABETH THEATRE

NOVEMBER 16

SUNDAY

7:00 p.m.

BAINS INTERNATIONAL TRAVEL SERVICE LTD.

(MEMBER IATA)

6364 FRASER STREET
VANCOUVER 15, B.C.

TEL: 324-2277

GROUP DEPARTURE TO INDIA EVERY SATURDAY

1710 DOUGLAS STREET
VICTORIA, B.C.

TEL: 386-6363

ENQUIRE FOR OTHER SPECIAL FARES: AFFINITY GROUP, EXCURSIONS, CHARTERS
LONDON, HONG KONG, SINGAPORE, FIJI OR ANY OTHER PART OF THE WORLD.

We are appointed Agents for all major Airlines, such as — BOAC, AIR INDIA, AIR CANADA, AIR FRANCE, SWISSAIR, ALITALIA, PAN AMERICAN, TWA, JAPAN AIRLINES, CP AIR, NORTHWEST ORIENT, KLM LUFTHANSA, QANTAS, SAS — List is Endless!

Being IATA member we can issue your ticket while you wait on any air line.

Remember . . . One call does it all ! ! !

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਲਈ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ।
ਪਸਪੋਰਟ ਤੇ ਵੀਜ਼ਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। IATA ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸੇ
ਸਮੇਂ ਹੀ ਟਿਕਟਾਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਉਡਿੰਗ ਕਰਾਓ। ਸਾਡੇ ਭੀਜੋ ਨਵੇਂ ਦਰਤਰ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ:-

North Vancouver

935 Marine Drive
(Capilano Mall)
Tel: 980-0351

MALKIAT SINGH ATHWAL

SPECIALIZING IN LOW-COST TERM
INSURANCE FOR MORTGAGES & LIFE
INSURANCE. ALSO RETIREMENT SAVINGS
PLANS WITH HIGH RATE OF RETURN.
CHECK OUR RATES BEFORE OBLIGATING
YOURSELF — FINANCIAL PLANNING FOR
FUTURE — AND INCOME TAX INFOR-
MATION.

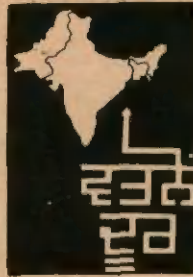
OFFICE: 521-3778 RES.: 980-9630

ਆਪਣੀ ਬਹੁਮੁਲੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਬੀਮੇ ਸਹੀਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਲੈਣ ਲਈ, ਪੈਸੇ
ਦੀ ਠੀਕ ਪਲੈਨਿੰਗ ਲਈ, ਟੈਕਸ-ਬੱਚਤ ਲਈ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਆਮਦਨ ਲਈ

ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਅਠਵਾਲ

ਤੁੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ।

MAILING ADDRESS:
POST BOX No. 1041
COQUITLAM, B.C. CANADA
V3J 6Z4

OFFICE ADDRESS:
No. 214-1956 WEST BROADWAY
VANCOUVER, B.C. CANADA
V6J 1Z2

VOLUME 3

SECOND CLASS MAIL REGISTRATION NO. 3233

OCTOBER, 1975

FOUNDER:
TARA SINGH HAYER
PUBLISHER:
CHARANJEET SLDHOO
EDITOR:
SURINDER DHANJAL
ADVERTISING EDITOR:
DALJIT TOOR
ART EDITOR:
NIRMAL DHALIWAL

EDITORIAL BOARD:
AJMER SINGH RODEY
BHUPINDER DHALIWAL

CIRCULATION BOARD:

KARAMJIT GHUMAN ..... SURREY
SUKHPAL TALLEWALIA ..... BURNABY
BALBIR DHALIWAL ..... BURNABY
GURCHARAN TALLEWALIA ..... RICHMOND
LATT BHINDER ..... KAMLOOPS
HARNEK MANN ..... PR. GEORGE
JOGINDER AULAKH ..... PR. GEORGE
SURDEV JATANA ..... PR. RUPERT
RUPINDER SINGH ..... MONTREAL
RAJ SINGH MANN ..... WINNIPEG
KASHMIRA SINGH CHAMAN ..... CALGARY

SUBSCRIPTIONS:
ANNUAL: \$5.00
HALF YEAR: \$3.00
ONE COPY: 50 cents

TELEPHONE:
734-1413

ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਐਡੀਟਰ:

ਫਰਵਰੀ 1975 ਤੋਂ ਬਾਅਦ - ਜਦੋਂ ਵਤਨੋ ਦੂਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਲੱਗਭਗ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਭਾਰਤ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ - 'ਵਤਨੋ ਦੂਰ' ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਦੀ ਪੁਜ਼ਦ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤੰਬਰ 75 ਦਾ ਪਰਚਾ ਅਸੀਂ ਚੌਥੇ ਹਫ਼ਤੇ ਡਾਕ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾ ਸਕੇ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਨਹਿਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕੀ ਕਾਰਣ ਕਾਰਕੇ ਹੋਈ ਇਸ ਲਗਾਤਾਰ ਦੇਰੀ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਤਿਅੰਤ ਸ਼ੁਕਰੀਆਂ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਅਸਾਧਾਰਣ ਕਾਰਣੀ ਨਾਲ ਇਸਦੀ ਸਾਹਿਤ ਪੱਧਰ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ, ਪਰਚਾ ਆਮ ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਕੱਢਕੇ ਇਸ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

'ਵਤਨੋ ਦੂਰ' ਦਾ ਨਵਾਂ ਦਫ਼ਤਰ # 214-1956 ਵੈੱਸਟ ਬਰਾਡਵੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸੋਮਵਾਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਤੱਕ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪੰਜ ਤੋਂ ਅੱਠ ਵਜੇ ਤੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮਿਲਣ ਜਾਂ 'ਵਤਨੋ ਦੂਰ' ਦੇ ਨਵੇਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰ 734-1413 ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੌਦਾ-ਪੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕੀ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਹਿਤ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਡਾ ਸਹਿ-ਯੋਗ ਦੇਣਗੇ।

ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੈਠੇ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਵਾਈ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਕਾਲਮ (ਜਿਸ ਕਾਰਕੇ 'ਫੰਟੀਪੋਰ') ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਸਕੈਚੀਓਨ ਕਾਲਮ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਰਬਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਧੰਜਲ

ਕਥਾਂ ਦੀ

ਪੁਸ਼ਤਕ

ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ

ਅਨੁਵਾਦ:
ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਠਾਪੀ

ਅਮੀਰ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵਡੀ ਕੁਰਸੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਦਾਨੇ ਆਦਮੀ ਸਨ। ਸਿਪਾਹੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਢਾਲਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਪੱਕੇ ਹੋ ਗਏ, ਤੇ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਮੁਕਦਮਾ ਸੁਣਨ ਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਵੇਖਣ ਆਏ ਸਨ, ਅਮੀਰ ਨੂੰ ਝੁਕ ਝੁਕ ਕੇ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਅਮੀਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੋਹ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇਲਾਂ ਵਿਚ ਡਰ।

ਜਦੋਂ ਮੁਕਦਮੇ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਅਮੀਰ ਨੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰੋ, ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤੇ ਹਨ।"

ਕੋਈਆਂ ਦਾ ਬੂਹਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਜੀਕਰ ਕੋਈ ਭਿਆਨਕ ਪਸ਼ੂ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਦਏ। ਬੰਜੀਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿਤੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੋਈਆਂ ਦੇ ਕੁਰਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿਤੀਆਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਧੌਣਾਂ ਚੁੱਕੀਆਂ ਤੇ ਉਸ ਨਰਕ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਅਭਾਗਿਆਂ ਵਲ ਵੇਖਣ ਲਗੇ ਜਿਹੜੇ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਤੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਿਨ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਕ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਬੌੜੀ ਚੇਰ ਬਾਅਦ ਕੈਦਖਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਸਿਪਾਹੀ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਅਗੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਦੇ ਹੱਥ ਪਿੰਡੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ

ਚਿਹਰਾ ਤਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਉਚੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਲ ਵਿਚ ਦਲੇਰੀ ਹੈ। ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲ੍ਹਿਆਰ ਦਿਤਾ, ਤੇ ਆਪ ਦੋ ਕਦਮ ਪਿਛੇ ਹਟ ਗਏ।

ਅਮੀਰ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਲ ਘੂਰ ਕੇ ਤੱਕਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, "ਇਹ ਆਦਮੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਲੋਤਾ ਹੈ ਜੀਕਰ ਇਹ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਵਡੀ ਪਦੜੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਨੇ ਕੀ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ?"

ਇਕ ਦਰਬਾਰੀ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਅਮੀਰ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਹਤਿਆਰਾ ਹੈ। ਕੱਲ ਇਸ ਨੇ ਜਨਾਬ ਦੇ ਇਕ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੁਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ ਸੀ।"

ਅਮੀਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਝਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਸੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਇਹਨੂੰ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਓ ਤੇ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜੱਕੜ ਦਿਓ। ਕੱਲ ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਿਰ ਇਸੇ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਦਿਓ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਓ, ਤਾਕਿ ਗਿਰਝਾਂ ਤੇ ਚੀਲਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਾਸ ਤਰੁੰਡਣ ਤੇ ਹਵਾ ਇਸ ਦੀ ਬਦਬੂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਤਕ ਪੁਚਾ ਦਏ।"

ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸਿਪਾਹੀ ਕੈਦਖਾਨੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਲੋਕ ਉਸ ਵਲ ਅਫ਼ਸੋਸ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬੜਾ ਸੁਹਣਾ ਗੱਭਰੂ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਸੀ।

ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਇਕ ਜਨਾਨੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਰੂਪਵਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਦੁਖ ਦਰਦ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਨੀਵਾਂ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਅਮੀਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਘੂਰ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, "ਇਸ ਔਰਤ ਨੇ, ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੰਜ ਖਲੋਤੀ ਹੈ — ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਸ਼ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ, ਇਹਨੇ ਕੀ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ?"

ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਅਗੇ ਵਧ ਕੇ ਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, "ਇਹ ਦੁਰਾਚਾਰਨੀ ਹੈ। ਰਾਤ ਇਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਗਾਨੇ ਮਰਦ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ। ਉਹ ਭੱਜ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਪੁਲਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ।"

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਅਮੀਰ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਉਤੇ ਕੰਬਣ ਲਗਾ, ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਬਰਮ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਹੋ ਗਈ।

ਅਮੀਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ, "ਇਸ ਨੂੰ ਕੰਦਖਾਨੇ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਓ। ਅਜ ਰਾਤ ਇਹਨੂੰ ਸੌਣ ਲਈ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾ ਬਿਸਤਰਾ ਦਿਓ, ਤਾਕਿ ਇਹ ਉਸ ਬਿਸਤਰੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੇ ਜਿਸ ਉਪਰ ਹੋਏ ਪਾਪਾਂ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਭਰਿਸ਼ਟ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪੀਣ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਰਚਾਂ ਤੇ ਸਿਰਕਾ ਦਿਓ, ਤਾਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਯਾਦ ਆਉਣ। ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਬੀਤ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਘਸੀਟੋ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਹਨੂੰ ਖੜਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਉਤੇ ਓਦੋਂ ਤਕ ਪੱਥਰ ਮਾਰੋ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਮਰ ਨਾ ਜਾਏ। ਵੇਰ ਇਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਓ ਤਾਂ ਜੋ ਬਖਿਆੜ ਇਸ ਦਾ ਨਰਮ ਮਾਸ ਖਾ ਲੈਣ, ਤੇ ਕੀੜੇ ਮਕੋੜੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਚਟਮ ਕਰ ਜਾਣ।"

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੜ ਗਈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵਲ ਹੋਰਾਨੀ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਉਤੇ ਪਾਣੀ ਭਰ ਆਇਆ।

ਹੁਣ ਸਿਪਾਹੀ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਬੁੱਢਾ ਆਦਮੀ ਸੀ। ਉਹ ਬੁੱਢਾ ਜਦੋਂ ਕੁਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਗੱਡੇ ਕੰਬਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੁਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁੱਲੇ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵੇਲ ਝੁਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਬੇਬਸ, ਬੀਮਾਰ ਤੇ ਸਹਿਮਿਆ ਹੋਇਆ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਉਸ ਉਪਰ ਛਾਈ ਹੋਈ ਸੀ।

ਅਮੀਰ ਨੇ ਉਹਦੇ ਵਲ ਘਿਰਣਾ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ, ਤੇ ਪੁਛਿਆ, "ਇਹ ਗੰਦਾ ਆਦਮੀ, ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਲੋਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੰਦੂਦਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਰਦਾ, ਇਸ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ?"

ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, "ਇਹ ਚੋਰ ਹੈ, ਇਹ ਕੱਲ ਗਿਰਜਾ-ਘਰ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਚੁਰਾਉਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਿਰਜੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਇਸ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਸਨ।"

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਖੀ ਗਿਰਫ਼ ਜਖਮੀ ਵਿੱਠੀ ਵਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਠੀਕ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮੀਰ ਨੇ ਬੁੱਢੇ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਓ। ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਓ। ਕੱਲ ਸਵੇਰੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਚੇ ਰੁਖ ਨਾਲ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿਓ। ਜਦੋਂ ਇਹਦਾ ਦਮ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਉਥੇ ਟੰਗਿਆ ਰਹਿਣ ਦਿਓ ਤਾਕਿ ਇਹਦੇ ਪਾਪੀ ਹੱਥ ਓਥੇ ਹੀ ਗਲ ਸੜ ਜਾਣ ਤੇ ਹਵਾ ਇਹਦੀ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਕਿਠਕਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਖਲਾਰ ਚੇਵੇ।"

ਜਦੋਂ ਬੁੱਢਾ ਚੋਰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਉਤੇ ਕੰਬਦਾ ਹੋਇਆ ਕੰਦਖਾਨੇ ਵਲ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਲੋਕ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, "ਇਸ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਾਫ਼ਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਮਤ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਗਿਰਜੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਚੁਰਾਉਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰੇ?"

ਕਚਹਿਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਅਮੀਰ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਹਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਨ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਸਨ। ਜਨਤਾ ਖਿੰਡ ਪੁੰਡ ਗਈ, ਕਚਹਿਰੀ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਓਥੇ ਕੋਈਆਂ ਦੇ ਰੋਣ ਪਿੱਟਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਓਥੇ ਇੰਜ ਖਲੋਤਾ ਸਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਭੂਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਸੀਜ਼ਾ ਖਲੋਤਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਦੇਖਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਬੋਲਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਨਹੀਂ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਖਲੋਤਾ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਉਤੇ ਹੋਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਸਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕੀ ਹੈ? ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਬੁਝਾਰਤ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇੰਜ ਖਚਿਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਘੁਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਓਥੋਂ ਤੁਰਿਆ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲਗਾ, 'ਘਾਹ ਫੂਸ ਮਿੱਟੀ ਖਾ ਕੇ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਭੇਡ ਬਕਰੀ ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਗੈਂਡੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੌਤ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਕੋਈ ਐਸੀ ਤਾਕਤ ਵੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭੱਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਹਣੀਆਂ ਬਣਾ ਦੇਵੇ? ਕੀ ਕੋਈ ਐਸੀ ਤਾਕਤ ਵੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੁੱਠ ਵਿਚ ਫੜ ਲਏ, ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕਾ ਲਏ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਨਦੀ ਨਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਕੋਈ ਐਸੀ ਤਾਕਤ ਵੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੀ ਬਦਚਲਨ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਯਾਰ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੀ ਚੋਰ ਨੂੰ ਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ, ਕਿਸੇ ਐਸੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ ਜਿਹੜੀ ਅਮੀਰ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ, ਉੱਚੀ ਤੇ ਸਹੀ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ?"

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਖੇਤਾਂ ਵਲ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੇਂਦੀ ਹੈ; ਜਿਥੇ ਸੁਹ ਹਵਾ ਉਸ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਤੰਗ ਤੇ ਹਨੇਰੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਅੰਦਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਦਾ ਦਿਲ ਵੀ ਤੰਗ ਅਤੇ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ, ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗਿਰਝਾਂ ਤੇ ਚੀਲਾਂ ਭੁੱਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਉਤਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਜਰਾ ਅਗੇ ਵਧਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਬੁੱਢੇ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਇਕ ਰੁਖ ਨਾਲ ਲਟਕ ਰਹੀ ਸੀ; ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਵੇਰ ਵਿਚ ਪਈ ਸੀ, ਤੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਲਟਕ ਵਿਚ ਲਿਬੜੀ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਉਸ ਦੇ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਅਲੱਗ ਸੀ। ਇਸ ਝਾਤੀ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਤੇ ਇਕ ਮੋਟਾ ਤੇ ਕਾਲਾ ਪਰਦਾ ਸੁਟ ਦਿਤਾ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦਾ, ਮੌਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦੀ, ਤੇ ਇਸ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਚੀਲਾਂ ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਤਿੰਨ ਆਦਮੀ ਕੱਲ ਤਕ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਅਜ ਉਹ ਸਦਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਤਿੰਨਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਗੁਆ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ 'ਇਜ਼ਤ' ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੱਥਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਧੌਣਾਂ ਕੱਟ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ।

ਤਿੰਨਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਚਹਿਰੀ ਨੇ ਅਪਰਾਧੀ

8 ਮਿਥਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕੋਲ ਜ਼ੋਰ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਹਨੂੰ 'ਕਾਤਲ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਅਮੀਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਮਾਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਮੀਰ ਦਾ 'ਇਨਸਾਫ਼' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ!

ਜਦੋਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਗ਼ਿਰਜੇ ਦਾ ਮਾਲ ਚੁਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਮੀਰ ਉਸ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਮੀਰ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ!

ਜਦ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਮਰਦ ਕੋਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਚਲਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਮੀਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫੇਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਫੇਰਨ ਪਿਛੋਂ ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਪੱਥਰ ਸੁਟਾ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਮੀਰ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਦਾਚਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ!

ਹਤਿਆ ਕਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ, ਪਰ ਅਮੀਰ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਿਸ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ? ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚੁਰਾਉਣਾ ਧਰਮ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਬਦਚਲਨ ਹੋਣਾ ਖ਼ਰਾਬੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਨੋਕੀ ਹੈ? ਇਕ ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਹ ਦੂਜੀ ਬੁਰਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ!" ਉਹ ਡੰਟੀ ਚੋਰੀ ਤੇ ਬਦਲੇ ਵਫ਼ੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, "ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ?" ਉਹ ਛੋਟੇ ਜੁਰਮ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੱਡੇ ਜੁਰਮ ਨਾਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਇਹ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੈ!" ਕੀ ਅਮੀਰ ਨੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਲਈ? ਕੀ ਉਸ ਨੇ ਕਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਮਾਲ ਨਹੀਂ ਖਹਿਆ? ਕੀ ਉਸ ਨੇ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਾਪ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ? ਕੀ ਉਹ ਆਪ ਦੁਧ ਨਾਲ ਧੋਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਤਿਆਰੇ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕਰ ਸਕੇ, ਚੋਰ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਸਕੇ, ਬਦਚਲਨ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮਰਵਾ ਸਕੇ? ਉਹ ਕੌਣ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿਤੀ! ਕੀ ਉਹ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਉਤਰੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤੇ ਸਨ ਜਾਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਜੀਵ ਹੀ ਸਨ, ਜੋ ਚੋਰੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਢੀ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ? ਉਹ ਕੌਣ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਤਿਆਰੇ ਦਾ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਜੁਦਾ ਕੀਤਾ? ਕੀ ਉਹ ਪੀਰ, ਪੈਗੰਬਰ ਸਨ ਜਾਂ ਫੌਜ ਦੇ ਸ਼ਿਪਾਹੀ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਜਿਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਓਥੇ ਹੀ ਖੂਨ-ਖਰਾਬਾ ਕਰਦੇ ਹਨ! ਉਹ ਕੌਣ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਦਚਲਨ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮਾਰੇ? ਕੀ ਉਹ ਓਹੀ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜੋ ਲੁਕ ਲੁਕ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਨੂੰਨ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ? ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਅਸਮਾਨ ਦੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਉਤਰਦਿਆਂ ਲਭਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਕੌਣ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਜਾਣੀ ਹੈ? ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦੇਵਤੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮੌਜ-ਬਹਾਰ ਖੋਹ ਲਵੋ, ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿਓ, ਤੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਪੈਰ ਥਲੇ ਕੁਚਲ ਦਿਓ!"

ਮੈਂ ਇਹੋ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਏਸੇ ਸੋਚ ਵਿਚ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੈਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ। ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਚੁਕ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਰੁਖਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵੇਖਿਆ, ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿਥੇ ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਵੇਖੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਫੁਟ ਫੁਟ ਕੇ ਰੋਈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕੇ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਉਹਦੇ ਹਥ ਕੰਬ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਵਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਿਸਕੀਆਂ ਭਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਿਸਕੀਆਂ ਉਹਦੇ ਟੁਟੇ ਇਲ ਨੂੰ ਚੀਰਦੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਹੋਰ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਇਹ ਨਾ ਵੇਖ ਸਕੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਲਾਸ਼ ਇਕ ਟੱਪੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀ, ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਲੱਥਾ ਹੋਇਆ ਸਿਰ ਹੌੜੀ ਨਾਲ ਚੁਕ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰਖ ਦਿਤਾ! ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਵੱਕਿਆ, ਤੇ ਜਿਸ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਉੱਤੇ ਗੱਡ ਦਿਤੀ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਮੁੜੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਗੇ ਵਧਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਕੇ ਖਲੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਡਰ ਗਈ। ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਖੀਆਂ ਅੱਥਰੂਆਂ ਕਰਕੇ ਭਾਰੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨੇ ਠੰਢੀ ਆਹ ਭਰੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਮੈਨੂੰ ਅਮੀਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇ। ਬਹੁਤ ਰੋਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਹੀ ਦੇਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਮਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਾਂਗੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇਜ਼ਤ ਬਚਾਈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਪਿਆ ਰਹੇ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਦੇ ਜਾਨਵਰ ਤੌੜ ਤੌੜ ਕੇ ਖਾਣ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮੁਰੇ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਡਰ। ਮੈਂ ਇਸ ਅਭਾਗੇ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਮਾਤਮ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਤੇਰੀ ਇਜ਼ਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਾਈ?"

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਭਰੀ ਹੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, "ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਸ ਦਿਨ ਅਮੀਰ ਦਾ ਇਕ ਅਫ਼ਸਰ ਮਾਮਲਾ ਉਗਰਾਹਣ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਪਈਆਂ, ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਘਿਆੜ ਬੱਕਰੀ ਦੇ ਬੱਦੇ ਨੂੰ ਵੇਦਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਗਰੀਬ ਪਿਤਾ ਉੱਤੇ ਐਨਾ ਮਾਮਲਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿੰਨਾ ਕੋਈ ਅਮੀਰ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਨਾ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਬੇ-ਵੱਸ ਸੀ ਅਤੇ ਅਫ਼ਸਰ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮੈਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅਮੀਰ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਕੇ ਤਦੋਂ ਲਈ ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਕੰਨ ਵੱਲੇ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਰ ਕੇ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗੀ ਤੇ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਜੋ ਹੁਣ ਮਰ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜੀਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਚੋਂ ਫੜਾ ਲਿਆ। ਅਫ਼ਸਰ ਉਹਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਪਹਿਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੰਧ ਨਾਲ ਲਟਕਦੀ ਹੋਈ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਤਲਵਾਰ ਖਿਚ ਕੇ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਾਇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਥੇ ਹੀ ਖਲੋਤਾ

ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦਲੇਰ ਮਰਦ ਨੂੰ ਗਿਰਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ।"

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਉਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਰ ਆਦਮੀ ਦਾ ਇਲ ਪੰਘਰਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਮੂੰਹ ਮੌੜ ਲਿਆ ਤੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਬੇ-ਗੁਨਾਹੀ ਦਾ ਪਰਭਾਵ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਗੱਭਰੂ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਚਿਹਰਾ ਆਪਣੇ ਚੋਗੇ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਕੋਲ ਅਪੜਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਚੋਗਾ ਲਾਹਿਆ ਤੇ ਨੰਗੀ ਲਾਸ਼ ਉਤੇ ਖਿਲਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੰਜਰ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਟੀ, ਤੇ ਕਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਕੁਝ ਮਿੱਟੀ ਖਾਈ, ਕੁਝ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਪਾਏ, ਨੇੜਿਓਂ ਕੁਝ ਫੁੱਲ ਤੌੜ ਕੇ ਰਖੇ, ਤੇ ਪਿਛਾਹ ਪਰਤਣ ਲਗਾ।

ਤੱਦ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਇਹ ਤੇਰੀ ਕੌਣ ਸੀ? ਕਿਉਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਨੰਗੀ ਲਾਸ਼ ਲਈ ਇਤਨੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ?"

ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਤੱਕਿਆ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਦਾਸ ਸਨ, ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਮੁਰਦਿਹਾਣੀ ਛਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਉਹੋ ਹੀ ਅਭਾਗਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਇਸ ਗ਼ਰੀਬੜੀ ਨੇ ਜਾਨ ਦਿੱਤੀ। ਅਸੀਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਪਿਆਰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਪਿਓ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਵਾਹਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ ਤਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮਰਚੀ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ, ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਇਕ ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਰਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਕ ਹਚਕਾ ਬਣ ਗਈ, ਤੇ ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਕਦੀ ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਵਟ ਗਏ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਲੱਭਦਾ ਸਾਂ, ਪਰ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਖ਼ਰ ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ ਹਾਰ ਗਿਆ, ਤੇ ਚੰਗੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਅਪੜ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਚਾਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੌੜ ਦੇਖ ਲਵਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣ ਲਵਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਓਦੋਂ ਤੁਹ ਇਕੱਲੀ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਰੱਬ ਮੇਰਾ ਗਵਾਹ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਮਨ ਮੈਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਘੰਟਾ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਣ ਦੀ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਘਸੀਟ ਕੇ ਗਲੀ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ, ਤੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, 'ਆਓ ਲੋਕੋ, ਆਓ! ਖੇਖੇ ਇਹ ਔਰਤ ਬੱਦਚਲਣ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਯਾਰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ।' ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗਵਾਹੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ, ਪਰ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਿਹਾ। ਫੇਰ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਗ਼ਰੀਬ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਭਾਵੇਂ ਦੋਸ਼ ਉਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਪਿਓ ਦਾ ਸੀ!"

ਇਹ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਵਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਤੀਜੀ ਲਾਸ਼ ਵਲ ਵੇਖਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਜਿਹੜੀ ਰੁਖ ਨਾਲ ਲਟਕ ਰਹੀ ਸੀ।

ਇਕ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਅਤਿ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੁਢੜੀ ਆਈ। ਉਹ ਉਸ ਲਾਸ਼ ਕੋਲ ਰੁਕ ਗਈ, ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਅਦਬ ਨਾਲ ਸਲਾਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਰੁੱਖ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਰੱਸਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਰੱਸਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਲਾਸ਼ ਗਿੱਲੇ ਕਪੜੇ ਵਾਂਗ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਬੁਢੜੀ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਉਤਰੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਕਬਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਤੀਸਰੀ ਕਬਰ ਪੁਟੀ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਦੱਬ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਲਕੜੀਆਂ ਲਈਆਂ ਤੇ ਸਲੀਬ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕਬਰ ਉਤੇ ਗੱਡ ਦਿਤੀ।

ਜਦ ਉਹ ਜਾਣ ਲਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ, ਤੇ ਪੁਛਿਆ, "ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਕ ਚੋਰ ਏਈ ਇਹ ਕੁਝ ਕੀਤਾ? ਤੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਮੀਰ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਤੈਨੂੰ ਦੇਖ ਲਏ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ?"

ਬੁਢੜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਦੁਖ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ, ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਮੇਰਾ ਪਤੀ, ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਾਥੀ, ਤੇ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ - ਪੰਜਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ। ਜੇ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡਾ ਅੱਠਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਛੋਟਾ ਅਜੇ ਰਿੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਗਿਰਜੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਇਸ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਕੰਮ ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗਿਰਜੇ ਦੇ ਪਾਦਰੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰ, ਜਦੋਂ ਤੇਰੇ ਤੋੱਚੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਈਂ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਰਖ ਲਵਾਂਗੇ, ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ।' ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿਓ।' ਪਰ ਪਾਦਰੀਆਂ ਨੇ ਉਹਦੀ ਇਕ ਨਾ ਸੁਣੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਢੀ ਉਮਰ ਦਾ ਰਤੀ ਮਿਆਲ ਵੀ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਉਤੇ ਤਰਸ ਆਇਆ, ਤੇ ਨਾ ਉਹਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਉਤੇ। ਬੱਚੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਲੱਭੀ, ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਮਿਲੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਰੱਖਣ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਜਵਾਨ ਹੋਵੇ ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਾਰ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਜੋ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਲੰਘਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦਾ ਹੱਥ ਅੱਡਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ੋਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੋਂਦੇ, ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, 'ਤੂੰ ਸੁਜਤ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਖ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਪਾਪ ਹੈ।'

"ਆਖ਼ਰ ਉਹ ਰਾਤ ਆਣ ਪਹੁੰਚੀ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਤੜਫਨ ਲੱਗੇ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਮੇਰੇ ਬੱਠ ਚੁਸਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਭੁਖ ਨਾਲ ਰੌਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਦੇ ਦਿਲ ਉਤੇ ਸੱਟ ਵੱਜੀ। ਉਹ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਗਿਰਜੇ ਦੇ ਲੰਗਰ

ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ, ਜਿਥੇ ਪਾਦਰੀ ਸਰਾਬ ਦੇ ਪੀਏ ਤੇ ਕਣਕ ਦੇ ਬੋਰੇ ਜਮਾ ਰੱਖਦੇ ਨੇ। ਉਹਨੇ ਕਣਕ ਦਾ ਇਕ ਬੋਰਾ ਮੈਂਚੇ ਉਤੇ ਚੁੱਕਿਆ, ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਪਾਦਰੀ ਜਾਗ ਪਏ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਫੜਿਆ ਗਿਆ। ਪਾਦਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਤੇ ਅਮੀਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਉਤੇ ਬੁਨਾ ਅਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਗਿਰਜੇ ਦੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਚੁਰਾਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਪੁਲਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੈਦਖਾਨੇ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅੱਜ ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਭੁੱਖੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਦਿਭ ਭਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਬੋਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਕਣਕ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਉਗਾਈ ਸੀ। ਪਰ ਅਮੀਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਾ ਦਿਤਾ, ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਚੀਲਾਂ ਤੇ ਗਿਰਜਾਂ ਲਈ ਗੁੱਖ ਉਤੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।"

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ, ਬੁਢਲੀ ਚਲੀ, ਗਈ ਤੇ ਮੈਂ ਦੁੱਖ ਤੇ ਦਰਦ ਵਿਚ ਡੁਬਿਆ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਕਬਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤਾ ਸਾਂ, ਤੇ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਵਰਗਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਲਫਜ਼ ਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹੋਣ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲਫਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਅੱਥਰੂ ਮੇਰੇ ਲਫਜ਼ ਸਨ। ਇਹ ਅੱਥਰੂ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਲਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਨੇ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮਾ ਇਕ ਵੱਲ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਵੱਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਖਿੜਦਾ ਹੈ, ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੱਤੇ ਮੀਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਸੁਗੰਧ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਚਾਨਕ ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਧਰਤੀ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਲੋਕ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਚੁਪ-ਬੋਲੀ ਸੁਣ ਸਕਣ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝ ਸਕਣ, ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਏਨਾ ਕੋਲ ਆ ਜਾਏ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਕਿਆਰੀ ਦੇ ਫੁਲ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਜੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਰੁਖਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਜਾਂਦੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਅਮੀਰ ਕੱਲ ਜਾ ਕੇ ਲੜਦੇ, ਤੇ ਗਿਰਜੇ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਸੁਟ ਚੇਂਚੇ!

ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਕਬਰਾਂ ਵਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਤਰਸ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਘਿਰਣਾ ਦੇ ਕੌੜੇ ਭਾਵ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਕਬਰਾਂ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਐਸੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਕਬਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਅਥਣਾ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਵਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਜਾਨ ਤੇ ਆਨ ਬਚਾ ਲਈ; ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਧੋਣ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਉਤੇ ਗੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਏਕਿ ਉਹ ਅਸਮਾਨ ਬੱਲੇ ਵੀਰਤਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਬਣ ਕੇ ਚਮਕੇ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਦੂਸਰੀ ਕਬਰ ਇਕ ਐਸੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਦੁਨੀਆ ਨੇ

(ਸ਼ਾਕੀ ਸਫ 20 ਤੇ)

ਭਾਰਤੀ ਆਰਟ ਜਿਊਲਰਜ਼

ORIENTAL SILVER AND GOLD JEWELRY REPAIRING

NEW STORE

9.00 A.M. TO 6.30 P.M.

BHARTI ART JEWELLERS

Specialist in East Indian Jewelry Craftware

RASIK PAREKH

865 KINGSWAY NEAR FRASER

RES: 879-5610

VANCOUVER B.C. CANADA

STORE 874-9448

V5V 3C2

WE ALSO TAKE ORDERS FOR MARRIAGE PARTY PHOTOS & GROUP PHOTOS

CONTACT : RAJ

B. R. CONTRACTORS

for

ELECTRICAL WIRING IN

NEW HOUSES (RESIDENTIAL, COMMERCIAL & DOMESTIC) INSTALLATION AND REPAIRS OF WASHERS, DRYERS AND STOVES

FRAMING

FOR CUSTOM HOMES (COMMERCIAL, RESIDENTIAL AND INDUSTRIAL) plus RENOVATIONS

ALL TYPES OF

BACK HOE SERVICE

DIGGING, TRENCHING, SEWERS, BACK FILLING ETC.

500-Rubber wheeled backhoe

CONTACT:

TARLOCHAN BAINS

Business: 878-2067

1585-E. 12th Avenue, Vancouver, B.C.

Mobile phone: 382-8484 (via operator)

THINKING OF TRAVEL?

WE CAN SAVE TIME AND TROUBLE!

Groups — Charter — Excursion

PAY LATER

Special Immigrant Fares available

4160 FRASER STREET VANCOUVER 10, B.C. PHONE 872-7658

GOYAL TRAVELS

ASSOCIATED OFFICES

NEAR COURTS, MOGA PUNJAB, INDIA PHONE 798

NEAR COURTS, JAGRAON PUNJAB, INDIA PHONE 252

INTER-UNIVERSAL FOOD EMPORIUM

9369 SCOTT RD. (120 St.)

Phone:

DELTA, B.C.

Phone:

584-7313

584-7313

ALL EAST INDIAN GROCERIES:

ROTI FLOUR

DALS.

Pickels of all kinds

Chutneys

Makki da atta

Spices of all kinds

Fresh and green vegetables

Fresh mangoes &

8-track recorded tapes & records

STORE HOURS:

MONDAY thru THURSDAY:

10:30 A.M. to 7:00 P.M.

FRIDAY: 10:30 A.M. to 9:00 P.M.

SATURDAY: 9 A.M. to 7:00 P.M.

SUNDAY: 11:00 A.M. to 3:00 P.M.

- ਰੋਟੀ ਪਕੜਿਓ ਵਾਲਾ ਮਾਟਾ
- ਢਾਲ
- ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਰ
- ਚਟਣੀਆਂ
- ਮੱਕੀ ਦਾ ਮਾਟਾ
- ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਸਾਲੇ
- ਤਾਜ਼ਾ ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ
- ਤਾਜ਼ਾ ਅੰਬ
- 8 ਟਰੈਕ ਟੀਮਾਂ ਰੀਕਾਰਡ-ਟੇਪਾਂ ਅਤੇ ਰੀਕਾਰਡ

UTENSILS

*

* ਭਾਰੇ ਖੱਲੇ ਵਾਲੇ ਖੜੀਲੇ

SPECIAL REDUCTION ON MARRIAGES

ਵਿਆਹ-ਸਾਈਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਸਕਾਇਤ

LOTS OF PARKING SPACE

ਕਾਰਾਂ ਪਾਰਕ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੁੱਲੀ-ਭੁੱਲੀ ਜਗ੍ਹਾ

ਇੰਟਰ-ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਫੂਡ ਇੰਮਪੋਰੀਅਮ

ਪਾਗਲ ਕੌਣ?

ਰਵਿੰਦਰ ਰਈ

(TERRACE, B.C.)

ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਅਰ ਤੇ ਸਿਸਟਰ ਜੂਡੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ, ਕੋਨਵੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਂ ਰਸਤੇ ਦੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਫੁਲਦੇ ਫਲਦੇ ਕਾਫੀ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦੀਆਂ ਚਹਿਲ ਕਦਮੀ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਪੈਂਦੀਆਂ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸਿਸਟਰਜ਼ ਵੀ ਸਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਏਨੀ ਵਧੇਰੇ ਨੇਤਰਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਮ ਦੁਆ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸੰਡੇ ਮਾਸ ਵਿਚ ਉਪੱਸਥਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਉਹ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜ਼ਾਹਿਰੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਖਦੀਆਂ।

ਈਸਾਈ ਸੰਤਣੀਆਂ (ਨੱਨਜ਼) ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕੋਨਵੈਂਟ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਰੂਟੀਨ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਠਪੁਤਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸਫਲਤਾ ਸਹਿਤ ਉਹ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਅਰ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਜਿਉਂਦੇ ਭਖਦੇ, ਸੋਚਦੇ ਤੇ ਮਹਿਸੂਸਦੇ ਜਿਸਮ ਲਈ ਕਠਪੁਤਲੀਆਂ ਵਾਲੀ ਇਹ ਸਰਦ ਰੂਟੀਨ ਕਿੰਨੀ ਗ਼ੈਰ-ਇਨਸਾਨੀ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਲੇਅਰ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਈਸਾਈ ਸੰਤਣੀ ਬਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਈਸ਼ਵਰ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਜੀਵਨ, ਕਰਮ, ਧਰਮ, ਕਰਤੱਵ ਆਦਿ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਈਸਾ ਤੇ ਅੰਜੀਲ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਉਤੇ ਇਕ ਜਾਦੂ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ, ਇਹ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭ ਰਿਸ਼ਤੇ ਠੇ ਬੰਧਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੂੜੇ ਜਾਪੇ ਸਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਪੱਕਦੀ ਉਮਰ ਤੇ ਬੀਤਤੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਈਸਾਈ ਸੰਤਣੀਆਂ ਦੇ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਧਾਰਮਕ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਤਨ ਇਕ ਮਸ਼ੀਨ ਬਣਦਾ ਗਿਆ। ਮਸ਼ੀਨ ਜੋ ਬਟਨ ਦੱਬਿਆਂ ਚਲਦੀ ਅਤੇ ਬਟਨ ਦੱਬਿਆਂ ਖਲੋਂਦੀ ਹੈ।

ਕਲੇਅਰ ਦੀ ਈਸਾਈ ਸੰਤਣੀ ਬਣਨ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਵੀ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ। ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗੋਆ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਗ਼ਰੀਬੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਲਾਲਚ

ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਈਸਾਈ ਸੰਤਣੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਯੂਰਪ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਇਸ ਸਪ੍ਰਤਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਈਸਾਈ ਸੰਤਣੀਆਂ ਬਣਨਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਉਥੇ ਕੋਈ ਗਈ ਗੁਜ਼ਰੀ ਜਾਂ ਸਿਧਰੀ ਹੈ ਸੰਤਣੀ ਬਣਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਹ ਜੋ ਬਦਸੂਰਤ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦੀ ਮੰਗ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਜ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਈਸਾਈ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਣੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤੇ ਲੋਕ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਲੇਅਰ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਕੇਰਲਾ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਈਸਾਈ ਸੰਤਣੀਆਂ ਬਣਨ ਲਈ ਵੇਚੇ ਜਾਣ ਦੇ ਇਕ ਸਕੈਂਡਲ ਬਾਰੇ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਜਮਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਅਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਰੁੱਗ ਜਿਹਾ ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦਾ ਸਾਖੀ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਅਲਬਰਟ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਦਿਨ ਖੇਡ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਸਨ। ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਗਵੇਂ ਦਾ ਸਗਵਾਂ ਆਣ ਕੇ ਲਟਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਹਿਣ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਲਬਰਟ ਵੀ ਖੜੋਤਾ ਸੀ। ਅਲਬਰਟ ਉਲਝਨ ਦਾ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਰੂਪ ਬਣਿਆਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਖ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਕਲੇਅਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਮਡੀ ਸਿੱਲ੍ਹ ਹਿੰਝੂ ਬਣ ਕੇ ਵਗ ਸਕਦੀ ਅਲਬਰਟ ਕੰਡ ਫੇਰ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਮੈਨ ਰੁਦਨ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹੀ ਬੇਬਸੀ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਹਿਣ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕੀ।

ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਰੁਧ ਸਖ਼ਤ ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਜ

ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਇਕ ਵੇਸ਼ੀਆ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਸੋ ਗੁਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਸ਼ੀਆ ਤਨ ਵੇਚਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵੇਚਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਤੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਯੂਸ ਸੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਅਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਜਿਹਾ ਸੰਤੋਖ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਚਲੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਬੈਠੇ ਉਸ ਦੇ ਭੈਣ ਭਾਈ ਤਾਂ ਆਰਾਮ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਪੰਜੇ ਭੇਜ ਕੇ ਬਾਕੀ ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਬਚਦਾ ਸੀ ਉਹ ਮੁੱਛਾਂ ਤੇ ਠੋਡੀ ਦੀ ਵਿਠਲੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ, ਤਨ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਚੋਲੇ ਤੇ ਸਿਰ ਦੀ ਹੁੱਡ ਨੂੰ ਬੇਦਾਗ਼ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋੜਾਂ ਉਤੇ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਅਰ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਤੇ ਯਾਦਾਂ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਛੱਪਲੇ ਜਿਹੇ ਸਿਸਟਰ ਜੂਡੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਗੱਲਾਂ ਛਿੜ ਪੈਂਦੀਆਂ।

“ਕਲੇਅਰ, ਈਸਾ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਇਕ ਬਣ ਗਏ।”

“ਹਾਂ ਜੂਡੀ ਈਸ਼ਵਰ, ਈਸਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਾਡਾ ਧਰਮ, ਸਾਡਾ ਕਰਮ, ਪਰ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਦੀ। ਜਿੰਦਗੀ ਭਰ ਜਿਸਮ ਸਾਂਭਦੀਆਂ ਤੇ ਮਨ ਵੇਚਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ — ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ, — ਨਾ ਆਸਥਾ ਨਾ ਅਨਾਸਥਾ — ਨਾ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾ ਪੂਰਾ ਕ੍ਰੋਧ — ਜਿੰਨਾ ਸਦੀਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਤਾਪਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਉਠਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਮਨੂ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਹੋਇਆ, “ਈਸਾ, ਈਸਾ” ਜਪਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਤਨ ਬੇਦਾਗ਼ ਤੱਕਦਾ ਰਿਹਾ।”

“ਛਾਣੀ ਛਲਣੀ ਮਨ, ਬੇਦਾਗ਼ ਤਨ।”

“ਮਨ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਕਿੰਤੂ-ਗੁਸਤ, ਤਨ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਚੁੱਪ। ਸਵੇਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਜਿਸਮ ਮਨ ਉਤੇ ਟੰਗ ਦਿਤਾ, ਤਨ ਉਤੇ ਟੰਗੇ ਇਸ ਬੇਦਾਗ਼ ਚਿੱਟੇ ਚੋਲੇ ਵਾਂਗ।”

“ਚਿੱਟਾ ਚੋਲਾ ਸਾਡੀ ਕਮਾਈ।”

“ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੱਜਰੀ ਤੇ ਸਲੀਬ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ। ਈਸਾ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਅਮਰ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਜੂਡੀ ਅਸੀਂ ਬੰਜਰ ਜਿਸਮ ਦੀ ਸਲੀਬ ਨੂੰ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਹੋਏ ਮਨ ਉਤੇ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ, ਨਾ ਜੀਵੀਆਂ ਨਾ ਹੀ ਮਰੀਆਂ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਪੂਰੇ ਛੇਆਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ — ਜੀਵ, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਖੇਰੂ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ — ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਅਤੇ ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਹਾਂ, ਈਸ਼ਵਰ ਤੋਂ ਉਲਟ? ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜਿਸਮਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮੋਕਾ ਨਾ ਦਿਤਾ ਕੁਝ ਰਚਨ ਦਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਦਾ-ਆਰਾਮ ਦੀ ਮੌਤ ਵਰਗੀ ਸ਼ੁੱਠ ਆਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨ ਉਤੇ ਟੰਗ ਦਿਤਾ — ਕੀ ਇਹ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕਰਤਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਉਸ ਦੇ ਸਿਰਜਣ-ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ?”

“ਚੁੱਪ ਕਰ ਕਲੇਅਰ, ਤੂੰ ਈਸ਼ਵਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਈਸਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਾਂ।”

“ਇਕ ਅਵਸਤੂ ਵਜੂਦ ਨਾਲ ਕਿਹੀ ਸ਼ਾਦੀ? ਸਦਾ ਕੰਵਾਰੀਆਂ ਕਹੁ ਜੂਡੀ। ਕੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨਾ ਤੇ ਜਿਸਮਾਂ ਦੀ

ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ, ਸਿਰਜਣਾ, ਇਕ ਨਾਪਾਕ ਕਿਰਿਆ ਹੈ? ਜੇ ਇਹ ਨਾਪਾਕ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗਤੀ ਰੋਕ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਦੇ ਲਿੰਗ-ਇੰਦਰੇ ਕਟ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਨਾਪਾਕ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜੂਡੀ ਨਾ ਤੂੰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਨਾ ਮੈਂ, ਨਾ ਹੋਰ ਸਿਸਟਰਜ਼, ਨਾ ਫਾਦਰ, ਨਾ ਬਰੰਦਰ। ਫਿਰ ਰੱਬ ਨੂੰ, ਈਸਾ, ਨੂੰ ਕੌਣ ਯਾਦ ਕਰਦਾ? ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜੀਵ, ਮਨੁੱਖ ਹੈ, ਇਸਤਰੀ ਹੈ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ। ਇਹ ਭੇਡਾਂ, ਬਕਰੀਆਂ, ਗਾਈਆਂ, ਇਹ ਚੀਤੇ, ਸ਼ੇਰ, ਹਾਥੀ, ਇਹ ਵਣ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਪੱਖੇਰੂ — ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਜਪੇਗਾ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ?”

“ਚੁੱਪ ਕਰ ਸਿਸਟਰ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਜਾਗਦੀ ਹੈ, ਖਾਹਿਸ਼ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ “ਈਸਾ ਈਸਾ” ਜਪਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹਾਂ। ਮਨ ਦੀ ਲੋੜ ਈਸਾ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਤਨ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ। ਉਹੋ ਹੋ, ਕਲੇਅਰ, ਵੇਖ ਜਿੰਦ ਕਿਵੇਂ ਪਾਲੇ ਨਾਲ ਲੁੱਖ ਲੁੱਖ ਕੰਬ ਰਹੀ ਹੈ।”

ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਅਰ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਕੰਬਲ ਹੇਠ ਨੰਗੀ ਪਈ ਜੂਡੀ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜ ਜਾਂਦੀ। ਕੰਬਲ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅੰਗਾਂ, ਅੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਈਆਂ ਤੇ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਮਝਦੇ ਇਕ ਦੂਜੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜੀਬ ਅਜੀਬ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਧੇ ਹੋਏ ਗਲੇ ਵਿਚੋਂ ਹਿਸਟੀਰੀਆਈ ਅਰਧ-ਸੰਤੋਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਿਸਕੀਆਂ ਭਰੀ ਨਿਰਾਰਥਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਬੋਲ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਸੁੰਨ ਖਲਾਅ ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਂਦੇ। ਖੁੱਸੇ ਵਾਲ ਤੇ ਟੁੱਟੇ ਜਿਸਮ ਲੈ ਉਹ ਬਿਸਤਰੇ ਉਤੇ ਪਈਆਂ ਬੰਸੁਮਾਰ ਸਿਲਵਟਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਬਕ ਹਾਰ ਨੀਂਦਰ ਦੇ ਸੰਘਣੇ ਅਨੁਰੇ ਵਿਚ ਇੰਜ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਦਮ ਹੋਰ ਪੁੱਟਣ ਦਾ ਤਾਣ ਤੇ ਸਾਹਸ ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਤਿਉਰਾ ਕੇ ਡਿਗ ਪਏ, ਆਪਣੇ ਹੋਸ਼ ਖੋ ਬੈਠੇ।

ਸਵੇਰੇ ਫਿਰ ਉਹ ਹੀ ਬੱਝਵੀਂ ਰੁਟੀਨ, ਕਰੜੇ ਨਿਯਮ ਤੇ ਕਠਪੁਤਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਜਿਸਮ।

ਜਦੋਂ ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਅਰ ਏਥੇ ਅਫਰੀਕਾ ਆਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਸਾਹਿ ਕਰਮੀਆਂ ਬਾਰੇ, ਜੋ ਵਖ ਵਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਜੀਬ ਅਜੀਬ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ ਫਾਦਰ ਓਟੂਲ, ਜੋ ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸ਼ਰਾਬ (ਵਾਈਨ) ਪੀ ਕੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਅਤੇ ਅਜੀਬ ਅਜੀਬ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਾ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ (ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਲਕ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ) ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਪੈ ਗਿਆ। ਪਰ ਸਵੇਰੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਸੰਡੇ ਮਾਸ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਧਾਰਮਕ ਪਰਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਵੀ ਫਾਦਰ ਓਟੂਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਬੋਲਦਾ ਅਤੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨਾ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਈਸ਼ਵਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਈਸਾ ਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਾਦਰ ਓਟੂਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਅਰ, ਜੂਡੀ ਨਾਲ ਸੌਣ ਸਮੇਂ

ਆਪਣੀਆਂ ਘੁਟੀਆਂ ਘੁਟੀਆਂ ਸਿਸਕੀਆਂ ਤੇ ਅਜੀਬ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਮੁਸਕਰਾ ਪੈਂਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ "ਸੁਕਰ ਹੈ ਅਜੇ ਸਾਡਾ ਕਰਮ ਸਿਸਕੀਆਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਚੀਕਾਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਤਣੀਆਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਸੀ।"

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਅਰ ਨੇ ਇਕ ਅਫਰੀਕਨ ਸਿਸਟਰ ਐਗਨਸ ਦੇ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋ ਕੇ ਕੋਨਵੈਂਟ ਛੱਡ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਕ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਮੈਂਟ ਦੇ ਚਿੱਟਾ ਚੌਲਾ ਉਤਾਰ, ਲਾਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ-ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਨੌਰੋਬੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮਿਨੀ ਸਕਰਟ ਪਾ ਕੇ ਘੁੰਮਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਵੀ ਸੁਣੀਆਂ। ਇਹ ਖਬਰਾਂ ਕੋਨਵੈਂਟ ਵਿਚ ਚੋਖੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਈਸਾਈ ਸੰਤਣੀਆਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀਗਣਤੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਬਿੜਕ ਕੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਇਖਲਾਕੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੇ ਗਿਰਾਵਟ ਤੋਂ ਵਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੇ ਮਾਨਸਕ ਉਤਰਾਵਾਂ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪਈ ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਅਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਬਰਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਚੁੱਪ ਹੀ ਵੱਟੀ ਰੱਖੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਆਪ ਕੁਝ ਐਸਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਫਰਜ਼, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਉਸ ਦਾ ਰਸਤਾ ਰੋਕ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ। ਨੌਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਇਕ ਅਫਰੀਕਨ ਕੁੜੀ ਦੇ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ, ਉਸ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਸਖ਼ਤ ਨਫਰਤ ਹੋਈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਫਰੀਕਨ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਭਾਰਤ ਵਾਂਗ ਫਾਹਾ ਲੈਣ ਜਾਂ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਕ ਸਮਾਜ-ਪਰਵਾਣਤ ਸੱਚਾਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤਕ ਕਰਮ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਫਰਤ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪ ਡੁੱਬੀਆਂ ਸੱਚਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਈ।

ਉਸ ਰਾਤ ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਅਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਆਪ ਟੋਹ ਕੇ ਵੇਖੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲਾਈਆਂ ਤੇ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਛੁਹਿਆ, ਮਾਣਿਆਂ। ਸੀਸੇ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਖੜਿਆਂ ਜਿਸਮ ਤੇ ਫਿਰਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ, ਮਰਦ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸਪਰਸ਼ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਰਾਤ ਉਸ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸੀ।

ਉਸ ਰਾਤ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਵਿਸਮਯਕਾਰੀ ਸੁਫਨਾ ਵੇਖਿਆ। ਅਲਬਰਟ ਇਕ ਭਰਵਾਂ ਗੁੰਦਵਾਂ ਤੇ ਪੂਰਨ ਮਰਦ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਬੜੇ ਹੀ ਮਹੁਰ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਲਯ ਉਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਜਗਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਬੁਲਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ — ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਪੜੇ ਲੀਰੇ ਲੀਰੇ ਕਰ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਬੂਤਿਆਂ ਹੀ ਨਿਗਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ — ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ, ਇਕ ਮਗਰਮੱਛ ਦਾ ਜਬਾੜਾ ਖੁਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ — ਭੇਡੀਤ ਉਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਮੁੰਦ ਲਈਆਂ — ਭੈ, ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਹੋਰਾਨੀ ਦੇ ਇਸ ਅਨੋਖੇ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਰਾਹਤ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠਕੋਰ ਕੇ ਜਗਾਇਆ — ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਉਸ ਦੇ ਫਟੇ

ਹੋਏ ਚੇਲੇ ਹੇਠੋਂ ਉਸ ਦਾ ਜਿਸਮ ਗਾਇਬ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਿੱਪੀ ਪਈ ਹੈ — ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਸਿੱਪੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਇਕ ਪਿਆਸੀ ਅੱਖ ਬਣੀ ਘਟਾ ਟੋਪ ਅੰਬਰ ਵਲ ਟਿਕਟਿਕੀ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ — ਸਿਰਫ ਇਕ ਬੂੰਦ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ — ਫਟੇ ਹੋਏ ਚੇਲੇ ਹੇਠੋਂ ਸਿੱਪੀ ਨੂੰ ਚੁਕਦਿਆ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਰੋਜ਼ਰੀ ਨੂੰ ਫੁਹ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ। ਪੱਟ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਹੱਥ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਰੋਜ਼ਰੀ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਘੁਮਾਉਂਦਿਆਂ ਧੜਕਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ "ਈਸਾ, ਈਸਾ" ਜਪ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ।

ਦੂਜੀ ਸਵੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਗਰਭਵਤੀ ਕੁੜੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਾਂਤ ਸਿੱਪੀ ਦਾ ਰੂਪ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੋਨਵੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਸੂਫਨੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸਿਸਟਰ ਜੂਡੀ ਨੂੰ ਜਾ ਦੱਸੀ। ਸਿਸਟਰ ਜੂਡੀ ਨੇ ਕਿਹਾ :

"ਹਟ ਕਮਲੀ, ਸੂਫਨੇ ਵੀ ਕਦੇ ਸੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਦਾਮਨ ਪਾਕ ਹੈ — ਮਨ ਦੇ ਲੜ ਤੋਂ ਵੀ ਤੇ ਤਨ ਦੇ ਲੜ ਤੋਂ ਵੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਈਸਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਰਦ ਦੀ ਫੁਹ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ?"

"ਨਹੀਂ ਸਿਸਟਰ, ਇਹ ਇਕ ਧੋਖਾ ਹੈ। ਤਨ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਤੂੰ ਵੀ ਜਾਣੁੰ ਹੈਂ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ। ਬਿਸਤਰੇ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਸੰਗ ਕਰ ਕੇ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਵੀ ਕੁਝ ਹੋ ਜੋ ਅਸਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਵੀ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ ਸੰਪਰਕ ਉਸ ਉਚੇਰੀ ਸਚਾਈ ਦੇ ਇਕ ਘਟੀਆ ਬਦਲ ਤੋਂ ਵਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।"

"ਨਹੀਂ ਸਿਸਟਰ, ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਈਸਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ।"

"ਔਹ ਵੇਖ ਜੂਡੀ ਮਾਲੀ ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਿੱਖੇ ਤਿੱਖੇ ਫਾਲੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਝੁੰਘੇ ਸਿਆੜ ਪੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਆੜਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਪੀਆਂ ਵਾਂਗ ਖੁਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ — ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜ ਕਿਰਨਗੇ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੀਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਕੁਦਰਤ ਬਣ ਕੇ ਮੌਲ ਪਏਗੀ, ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਕਰਤਾਰੀ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਜੀਵਨ ਵਾਂਗ ਭਖਦੇ, ਫੁਲਦੇ, ਫਲਦੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਇਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਸੋ-ਵਿੰਡ (ਪ੍ਰਾਕਰਸ਼ਣ-ਖਿੜਕੀ) ਵਿਚ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਈ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਹੋਵਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਟੈਂਡ ਉਤੇ ਲਗੀ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹੰਢ ਹੰਢ ਕੇ ਬੁਦ ਰਹੀ ਹੋਵੇ — ਸਿਸਟਰ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਤੇ ਬੜੀ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਧਰਤੀ ਹੋਵਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਵਾਹਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੀਜਿਆ ਹੋਵੇ। ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਪਾੜ ਪਾਉਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਲਾਂ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਆਵੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ.....।"

ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਸਿਸਟਰ ਕਲੇਅਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੇਦਾਗ ਚਿੱਟਾ ਚੌਲਾ ਲੀਰੇ ਲੀਰੇ ਕਰ ਕੇ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਇਕ ਮਰਦ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆਂ। ਹੁਣ ਉਹ ਮਾਨਸਕ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜਿਊਣ ਹੋਛਾਉਣ ਦੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਬੜੀਆਂ ਸਿਆਣੀਆਂ ਸਿਆਣੀਆਂ ਤੇ ਪੜੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪਾਗਲ ਹੈ।

BOMBAY CURRY RESTAURANT

3934 MAIN STREET (23rd AVE.), VANCOUVER, B.C.

PHONE: 874-5722

½lb. SWEETS, FREE WITH 4 lb. SWEET-PURCHASE

ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਤੇ 4 ਪੌਂਡ ਮਿਠਾਈ ਖਰੀਦਣ ਸਮੇਂ ਅੱਧਾ ਪੌਂਡ ਮਿਠਾਈ ਮੁਫਤ!

FOR TAKE AWAY AND EAT THERE,
MOUTH WATERING SWEETS:
Mesu, Patisa, Besan, Barfi, Gajarpak, Laddo, Padha,
Gulab jamun, Rasgoole, Badana, Jalebi, Amratiyan,
Shakerpare, Namkeen Bhujiya and many many
more.

CHICKEN CURRY, BEEF CURRY, VEGETABLE LAMB, CHICKEN TANDOORI (SERVED WITH SALAD & RICE PILLAU), FRESH GREEN BEANS & POTATOES, MIXED VEGETABLE.

The Ultimate in Highclass SPICY FOODS with 22 Years experience behind it

---

FOR WEDDING & PARTY CATERING CONTACT K. S. PABLA (Res. 874-1644)

NEEDED AN EXPERIENCED SWEET COOK – \$800 PER MONTH – PHONE!

800 ਡਾਲਰ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਸਾਡੀ ਇਹ ਅਜਰਬੇਕਾਰ ਹਲਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ! ਫੌਨ ਕਰੋ !!

LONDON FASHION STORE

4393 Main Street
(at 28th Avenue)
Vancouver, B.C.

Phone:
Business:
876-7515
Residence:
879-3401

IMPORTERS, EXPORTERS, WHOLESALER, RETAILERS – INDIA'S NOVELTIES – JEWELLERY
SPECIALISTS IN: Sarees; Shirts; Ladies, Gents and Childrens Knitwear, all kinds of fabrics.

MANAGER: SARBJIT SINGH AWLA

ਲੰਡਨ ਫੈਸ਼ਨ ਸਟੋਰ, ਵੈਨਕੂਵਰ

ਸੁਨੇਹਾ

ਦਰਸਨ ਬੈਂਸ
(RICHMOND, B.C.)

ਮਾਣੇ ਨੀ ਮਾਣੇ !
ਤੈਰੇ ਵਤੋਰੇ ਇਕ ਗਹੀ ਮਾਇਆ
ਸੁਇਆਂ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਤੋ
ਇਕ ਸੁਨੇਹਾ ਨਿਆਇਆ।

ਈਥੇ ਸਫਰ ਨੇ
ਉਹਦੇ ਥਲਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਫਿੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ
ਹਸਦੇ ਹੋਏ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ
ਫੁਹੜੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪਰ ਅਮਿੜੀਏ !
ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ
ਕਿਉਂਕਿ ... .. ਇਹ 'ਸੱਚ' ਨਹੀਂ।

ਉਹ ਦਸਦੈ :
ਗਰੀਬੀ ਮਾਮੀਗੀ ਦੇ ਤੱਕੜੀ ਦੇ ਪੱਲੇ
ਇਕ ਹੋਲਾ ਇਕ ਭਾਗੀ
ਭਾਗੀ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸੋਨਾ ਢਾਂਚੀ
ਦੁਜੇ 'ਚ ਦਿਆਨਤਦਾਗੀ
ਹੋਲੇ ਪੱਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਗਾਹਕ ਨਾ ਬਣਦਾ
ਭਾਗੀ ਪੱਲੇ ਦੇ ਗਾਹਕ 'ਸਰਕਾਰੀ'।
ਨੀ ਮਾਣੇ ! ਹੋਰ ਪੜੇ ਕੀ ਦਸਦੈ ... ?
ਕਹਿੰਦਾ :

ਇਕ ਸਿੱਟੀ ਦਾ ਕਟੋਰਾ
ਜੇ ਸਿਹਨਤੀ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ
ਲੁਚੜ ਲੁਚੜ ਭਰ ਗਿਆ
'ਗਾਹਕ ਸਰਕਾਰੀ' ਉਹਨੂੰ ਗਟ ਗਟ ਪੀਕੇ
ਕਹਿੰਦਾ ਕਾਲਜਾ ਠਰ ਗਿਆ।

ਅਮਿੜੀਏ !
ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਗੱਲ !!
ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਥਾਤ !!!
ਗਾਹੀ ਕੁਟ ਵਿਚੋਂ ਕੀਹ ਗਿਆ ... ?

ਮਾਂ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਝਿਖਾਵੇਂਗੀ
ਪਰ ਭੋਲੀਏ ਮਾਣੇ !
ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਪੜੇ , ਮੇਰੇ ਇਲ ਨੂੰ ਕੀ ਕੀ ਹੋਇਆ
ਭੁਲ ਜਾ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਹੁਣ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਪਵੇਂਗੀ।

ਉਸ ਗਾਹੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ
ਤੇਰੇ ਵਤੋਰੇ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ
ਮੇਰੇ ਇਲ ਵਿਚੋਂ ਖੁੱਭ ਗਿਆ -
ਕਾਲ ਇਹ 'ਸੱਚ' ਨਾ ਹੁੰਦਾ
ਪਰ ਮਾਂ ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ
ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੁਣ ਗਿਆ।

ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ
ਕਲਯਾਣ ਪਾਈਏਲ
(VAVENBY, B.C.)

ਉਹੋ ਦਸ ਮੇਰੇ ਦਿਆ ਗੀਗਿਆ ਓਏ
ਦਕਤ ਮਾ ਗਿਆ ਤੈਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਹੁਣ।
ਪੀ ਪੀ ਥੋਤਲਾਂ ਤੇਰੀ ਜੋ ਪੱਤ ਕੁਟਦੇ
ਦੇਲਾ ਮਾਗਿਆ ਮਜ਼ਾ ਕਥਾਉਣ ਦਾ ਹੁਣ।
ਤੇਰੇ ਹੱਕ ਤੇ ਡੰਗ ਜੇ ਮਾਰਦੇ ਨੇ
ਦਕਤ ਹੀਰ ਹੈ ਸਿਰੀ ਦਥਾਉਣ ਦਾ ਹੁਣ।

ਦੇਲਾ ਲੀਪਿਆ ਹੱਥ ਨਾ ਮਾਂਦਦਾ ਏ,
ਉਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈ ਤੂੰ।
'ਭਗਤ', 'ਸਰਤੇ' ਨੇ ਜੋ ਹਥਿਆਰ ਏਤੇ,
ਮੁੜਕੇ ਉਹਨਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣ ਲੈ ਤੂੰ।
ਬਣ ਜਾਏ ਸਦਰਗ ਫਿਰ ਦੱਸ ਤੇਰਾ,
ਕੁਟਾ ਫੰਗ ਸਦਰਗ ਦਾ ਮਾਣ ਲੈ ਤੂੰ।

ਕੁਖ, ਲੰਗ, ਗਰੀਬੀ ਨ ਵਿਸੇ ਇੱਥੇ
ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਇਲ ਦਾ ਸਾਂਝੀ ਹੋਏ।
ਉਹੀ ਦੱਸਤਾ ਵਕਤ ਫੰਗ ਦੂ ਨਹੀਓ,
ਮੁੜਕੇ ਸਿਟੀਓ ਵਤਨ ਏ ਚਾਂਦੀ ਹੋਏ।
ਫਿਰਾ ਰੇ ਨਾ ਨਾਦਾ ਜਾਥਾ ਦਾ
ਨਾਂਹੀ ਸਾਹ ਦੀ ਕਾਲ ਸਤਾਂਦੀ ਹੋਏ।
ਪੀ ਤੇਹੀ ਦੀਆਂ ਸੀਤੀਆਂ ਬੁਲੀਆਂ ਜੋ
ਗੀਤ ਦੱਸ ਪਿਆਰ ਦੇ ਗਾਦੀ ਹੋਏ।

ਗੀਤ
ਜੀਵਨ ਰਾਮਪੁਰੀ
(DUNCAN, B.C.)

ਕੁੜੀ ਤੇਰੇ ਸਹਿਰ ਦੀ
ਬਲਦਵ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ
(VANCOUVER, B.C.)

ਸਾਡਾ ਕੋਲਿਆਂ ਦਾ ਲਗਦਾ ਨਹੀਂ ਇਲ ਮਾਹੀਆ।
ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੇ ਬਹਾਨੇ ਆਕੇ ਮਿਲ ਮਾਹੀਆ।
ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚੋਂ ਜੱਗ ਨੂੰ ਤਲਾਈ ਬੈਠੇ ਆਂ।
ਤੇਰੇ ਰਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਨਜ਼ਰ ਵਿਛੋਟੀ ਬੈਠੇ ਆਂ।
ਸੋਨੇ-ਸੁਪਨਿਆਂ ਬਾਈ ਖਿਲ ਮਿਲ ਮਾਹੀਆ।
ਸਾਡਾ ਕੋਲਿਆਂ ਦਾ ਲਗਦਾ ਨਹੀਂ ਇਲ ਮਾਹੀਆ।
ਸਾਨੂੰ ... ..

ਤੇਰੀ ਆਰਜ਼ੂ 'ਚ ਜੱਗ ਨਾਲ ਵੈਰ ਪਾਲਿਆ।
ਅਸਾਂ ਹੱਸ ਹੱਸ ਰਾਮ ਤੇਰਾ ਕੋਲੀ ਪਾਲਿਆ।
ਬੋਲਾਂ ਸੱਸ ਦਿਆਂ ਸੀਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਫਿੱਲ ਮਾਹੀਆ।
ਸਾਡਾ ਕੋਲਿਆਂ ਦਾ ਲਗਦਾ ਨਹੀਂ ਇਲ ਮਾਹੀਆ।
ਸਾਨੂੰ ... ..

ਤੇਰੀ ਨਾੜੇ ਦਾ ਵਸਵਾ ਮੁਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ।
ਸੁਹਣੀ ਤੱਤੜੀ ਦਾ ਜੀਵਣ ਵਥਾਲ ਹੋ ਗਿਆ।
ਰਾਗਾਂ ਕੋਲਿਆਂ ਤੇ ਕੁਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਫਿੱਲ ਮਾਹੀਆ।
ਸਾਡਾ ਕੋਲਿਆਂ ਦਾ ਲਗਦਾ ਨਹੀਂ ਇਲ ਮਾਹੀਆ।
ਸਾਨੂੰ ... ..

ਆਜ ਇਲ ਇਲਗੀਰ ਦਾ ਕਰਾਰ ਬਣੇ।
ਆਜ ਕੁਮਲਾਏ ਇਲ ਦੀ ਬਹਾਰ ਬਣੇ।
ਸਾਡੇ ਇਲ ਦਾ ਅਮਨ ਪਏ ਖਿਲ ਮਾਹੀਆ।
ਸਾਡਾ ਕੋਲਿਆਂ ਦਾ ਲਗਦਾ ਨਹੀਂ ਇਲ ਮਾਹੀਆ।
ਸਾਨੂੰ ... ..

ਅੱਜ ਟੇਰੇ ਮੈਨੂੰ
ਤੇਰੇ ਸਹਿਰ ਦੀ ਉਸ ਕੁੜੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ।
ਜੀਹਦੇ ਨੈਣ ਕੋਟੇ ਸਰਬ ਵ ਰੋਗੇ।
ਜੀਹਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਯੋਗ ਹੈਸੀ ਸੋਲੁਣੇ ਵਰੁ।
ਗਲ ਸਿੱਪੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹਰ ਘੰਗਰੇ 'ਚ ਨਾਲ
ਉਹਦੇ ਮੁੱਖ ਤੇ ਉਜਾਲ
ਦੰਦ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਕੜੀ, ਕੋਢ ਸਿਵ ਦਾ ਸਿਵਾਲ।
ਨੌਰ ਲੋਗ ਨਸਵਾਰੀ ਸਿਰ ਲਾਲ ਟੁਲਕਾਰੀ
ਅੱਖ ਕਰੇ ਦੀ ਧਾਰੀ
ਹਾਲ ਉਸਦੇ ਸਥਾਰੇ ਜਿਏਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਪਠਾਰੀ।
ਬੁੱਲ ਉਸਦੇ ਬਹਾਰ, ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਕਵਾਰ
ਹਾਸਾ ਉਹਦਾ ਅਵਾਰ
ਮੈਨੂੰ ਵੱਢ ਵੱਢ ਜਾਏ, ਉਹਦੇ ਕਰਲੇ ਦੀ ਧਾਰ।

ਅੱਜ ਟੇਰੇ ਮੈਨੂੰ
ਤੇਰੇ ਸਹਿਰ ਦੀ ਉਸ ਕੁੜੀ ਤੋਂ ਡਰ ਲੱਗਿਆ।

ਓ ਅਨਭੋਲ ਪੰਛੀ ! ਜੋ ਕਹ ਰਿਹਾ ਏਂ ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ?
ਕਿਉਂ ਦੀਰਾਨ ਕਰਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੁਸਨ ਨੂੰ, ਤਵਿੱਖ ਨੂੰ ... ?
ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਾਂਗ ਦਾ ਸੰਧਰ ਉਤਾਰਕੇ ਕਿਉਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਲਖ ਭਰਨ ਲੱਗੇ ?
ਕਿਉਂ ਟੁੱਲ ਦੀ ਮਹਿਰ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣ ਰਿਹੇ ਜੋਂ ਯਹਿਣੀ ਤੇ ਖਿਜਿਆ ਹੋਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ?
ਕਿਉਂ ਕਸਕ ਕਰਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਿਸਮਤ ਤੇ, ਤੇਰੀ ਕੋਲੀ 'ਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ...
'ਚੰਨ' ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ, (ਕਾਏਂ ਉਸ ਚ ਈ ਦਾਗ ਹੈ)

ਤੇ ਫਿਰ... ਸਰ-ਬਕਾਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਫੁੱਤਦੈ ?
ਇਕ ਝਾਤ ਮਾਰ ! 'ਉਹ' ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਅਦਿਹ ਹੀ ਤੈਂ,
ਕਿਸੇ ਅਨਭੋਲ ਸੌਤੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜਾਣਕੇ ਤੂੰ ਕੀ ਲੈਣੈ ?

ਤੂੰ ਇਸ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਉਤਾਰ ਜਿਸ ਕਈ ਤੂੰ ਆਇਆ ਏਂ !
ਤੂੰ ਆਪਣੀ 'ਸਮਾਂ' ਵੱਲ ਉਠਾਰੀ ਮਾਰ ਤਾਕਿ ਤੈਨੂੰ 'ਪ੍ਰਯਾਨ' ਕਹਿ ਸਕੀਏ !

ਓ ਮੇਰੇ ਅਨਭੋਲ ਪੰਛੀ !

ਅਨਭੋਲ
ਲਖਸ਼ੀਰ ਜਟਵਈ
(ABBOTSFORD, B.C.)

ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ

ਸੁਖਬੀਰ

ਲਿਪਸਟਿਕ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਲਾਲ-ਸੂਹੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਗੋਲ ਦਾਇਰਾ ਬਣਿਆ ਤੇ ਹੋਰ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਅਲਕਾ ਨੇ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਉਥਾਸੀ ਲਈ। ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਕਿਤਾਬ ਤਿਪਾਈ ਤੇ ਚੱਖ ਦਿਤੀ ਤੇ ਸੰਢੇ ਨਾਲ ਢੇ ਲਾ ਕੇ ਸਿਰ ਪਿਛਾਂਹ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ।

ਇਕ ਬਿੰਦ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸਾਹਮਣੇ ਕੰਧ 'ਤੇ ਟੰਗੇ ਚਿੱਤਰ 'ਤੇ ਪਈ। ਉਹ ਚਿੱਤਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਚੰ ਨੌਂ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰੀਦਿਆ ਸੀ। ਲੋਕ-ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਚਿਤਰਿਆ ਉਹ ਚਿੱਤਰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਰਯਥਾਰਥ-ਵਾਦੀ ਚਿੱਤਰ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਅਲਕਾ ਨੂੰ ਉਹ ਪਸੰਦ ਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਮਝ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਦਸਣ 'ਤੇ ਹੀ ਆਇਆ ਸੀ। ਚਿੱਤਰ ਤਾਂ ਸਾਇਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਉਂਦਾ, ਪਰ ਉਹ ਚਿਤਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦਿਲਚਸਪ ਲਗਾ ਸੀ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ੋਖ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਰੋਸਮੀ ਕਮੀਜ਼, ਪੀਲੀ ਟਾਈ, ਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਖੱਦਰ ਦੀ ਪੈਂਟ ਪਾਈ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਢਿਲਕੇ ਹੋਏ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਕਾਨੇ ਵਰਗਾ ਸਰੀਰ ਸੀ ਉਸ ਦਾ। ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਉਦਾਸ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਹੀ ਵਹਿਸਤ ਭਰੀ ਚਮਕ ਸੀ।

ਅਲਕਾ ਨੇ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਉਥਾਸੀ ਲੈ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਈਆਂ।

ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਦਰਦ ਸੀ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਕ ਤਲਖੀ ਸੀ।

ਇਹ ਤਲਖੀ ਤਿਪਾਈ ਤੇ ਪੜੀ ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਕਰਕੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਸਢੇ ਹੋਰ ਥਾਈ ਸਨ। ਤੇ ਅਲਕਾ ਨੇ ਅੱਜ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋੜਾ ਘੁਟ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਪਰ ਤਿਪਾਈ ਤੋਂ ਕਿਤਾਬ ਚੁਕਣ ਦੀ ਅਲਕਾ ਵਿਚ ਸੱਚਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਤਲਖ ਅਕੇਵਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕਿਤਾਬ ਸੀ! ਉਹਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਵਖਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਲਕਾ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੱਦੋਂ ਟੱਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਵਾਦਲੀਆਂ ਵੀ ਏਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਕੀਲੀ ਰਖਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਲਕਾ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਰਤਰਤਾਰ ਵੀ ਹਦੋਂ ਟੱਪੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੀ ਤੇ ਇਕੋ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਮੁਕਾ ਕੇ ਉਠਦੀ।

ਪਰ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸੀ, ਅਲਕਾ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਵਰਗੀ ਕਿਸੇ ਸੁਭਕ ਤੇ ਮਲੂਕ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਉਚੀ ਅੱਡੀ ਦੇ ਸੈਂਡਲ ਪਾ ਕੇ ਵਾਹਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣਾ ਪਵੇ। ਆਪਣੀ ਤਜਰਬੀ ਤੇ ਉਹ ਨਿੰਮ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਮੁਸਕਰਾਈ। ਇੰਜ ਵਾਹਣਾਂ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਤਲਖ ਤਜਰਬਾ ਸੀ, ਜਦ ਇਕ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੀ. ਏ. ਦੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਖਾਲਣ ਲੈ ਕੇ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸਿਹਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਪਿੰਡ ਵੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਸੀ।

ਹਾਂ, ਉਹ ਜਿਹਾ ਹੀ ਤਜਰਬਾ ਅਲਕਾ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਫੇਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਅਲਕਾ ਨੇ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਸੁੱਟੀ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਲੇਖਕ ਤਾਂ ਇੰਜ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਦੁਸ-ਮਣੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕੋਲੋਂ, ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ, ਹਰ ਸ਼ੈ ਕੋਲੋਂ ਅੰਕੇ ਹੋਏ ਹੋਣ। ਤੇ ਇਹੋ ਅਕੇਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਹੋ ਜਹੀ ਰੁੱਖੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਇਹ! ਇਕ ਖਰ੍ਹਵੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ। ਵਾਹਣਾਂ ਦੀਆਂ ਢੇਰਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਅਸਤੀਯਤਾ। ਸਾਇਦ ਸੋਥੀਰ

ਆਰਨਲਡ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਆਰਟਿਸਟਿਕ ਅਪਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਚੁੱਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਤੇ ਗਮ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਲਕਾ ਨੇ ਨੌਕਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵਾਜ ਮਾਰੀ ਤੇ ਚਾਹ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਲੇਖਕ ਸੀ, ਅਲਕਾ ਨੇ ਫੇਰ ਸੋਚਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕਿਤਾਬ ਰਖ ਕੇ ਚਾਹ ਪੀਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ! ਜਿਵੇਂ ਮੋਟਰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੁਕ ਜਾਏ ਤੇ ਫੇਰ ਪਟਰੋਲ ਪਾਇਆਂ ਹੀ ਤੁਰੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ, ਸਾਡੇ ਮੂਲਕ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲੀ ਉਹ ਯੂਰਪ, ਫਰਾਂਸ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿਛੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਘਟੋ-ਘਟ ਸਵਾਦਲਾ ਤਾਂ ਲਿਖੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਿਕੀ ਸਪਿਲੇਨ ਵਰਗੇ ਲੇਖਕ ਵੀ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਸੁਖ-ਬੁਧ ਭੁਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਮਿਕੀ ਸਪਿਲੇਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਵੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਤਾਬ ਰਖ ਕੇ ਚਾਹ ਪੀਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਿਤਾਬ ਤਾਂ ਹੱਥੋਂ ਤਦ ਛੁਟਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਮੁਕ ਹੀ ਜਾਵੇ। ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਦੌੜਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹ ਨਾਵਲ! ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਕੌੜੀ ਦਵਾਈ। ਕਿਹੋ ਜਹੇ ਪਾਤਰ ਹਨ ਇਸ ਵਿਚ! ਫਿਕੋ ਤੇ ਰੁਖੇ, ਸਰਾਬੀ, ਲੜਾਕੇ, ਬੇਕਾਰ, ਕੁੱਖੇ, ਜੋ ਰੋਟੀ ਦੇ ਟੁੱਕਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖਰੂਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਖਰੂਵੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਤੇ ਉਲ-ਜਲੂਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ, ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਅੱਜ ਦੇ ਸਭਯ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ...ਤੇ ਇਹ ਜੋ ਇਕ ਸਭਯ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਸੁਭਾ, ਗੌੜ-ਬਾਤ, ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੇ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮਿੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹੜਤਾਲ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਉਹ ਹੜਤਾਲ ਤਾਂ ਫਿਹਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬ ਵਖਾਇਆ ਹੈ...

ਨੌਕਰਾਣੀ ਚਾਹ ਦੇ ਗਈ। ਅਲਕਾ ਨੇ ਚਾਹ ਦੇ ਦੋ ਕਪ ਬਣਾਕੇ ਪੀਝੇ ਤੇ ਮੁੜ ਨਾਵਲ ਚੁਕ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗੀ। ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਤਲਖੀ ਹੋਰ ਵਧਣ ਲਗੀ। ਨਾਵਲ ਵਿਚਲੇ ਆਮ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਓਪਰੇ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ—ਹਰ ਚੀਜ਼ ਓਪਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਭੌੜਾ ਵਖਾਇਆ ਸੀ।

ਅਖੀਰ, ਜਦ ਉਸ ਨਾਵਲ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਨਫਰਤ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਲ ਖਿੜਕੀ ਚੋਂ ਵਗਾਹ ਕੇ ਬਾਹਰ ਮਾਰਿਆ। ਫੇਰ ਉਠ ਕੇ ਕਪੜੇ ਬਦਲਣ ਲਗੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਕਾਲਜ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਹੇਲੀਆਂ ਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਫਲ ਵਿਚ ਇਸ ਅਕੇਵੇਂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਸਕੇ।

ਅੱਧੀ ਰਾਤ, ਚੁਫੇਰੇ ਪਸਰਿਆ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ। ਪਰ ਇਕ ਨਿਕੀ ਜਹੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਚਾਨਣ ਹੈ। ਕੋਠੜੀ ਦੀ ਇਕ ਨੁਕਰੇ ਪਾਰਵਤੀ ਬੋਰੀ ਵਿਛਾਕੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਕਾਰ ਬੁਢਾਪਾ। ਉਸ ਦੀ ਐਨਕ ਦੇ ਸੀਸੇ ਘਸਮੇਲੇ ਹਨ। ਦੀਵੇ ਦੀ ਨਿੱਮੀ ਲੋਅ ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕੰਬ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਪਾਰਵਤੀ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਗਵਾਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਾਤ-ਪਾਲੀ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਆਉਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਾਰਵਤੀ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਇਕ ਮੈਲੀ ਜਹੀ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕੱਲ੍ਹ ਆਪਣੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਤੋਂ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਆਉਣ ਤੀਕ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ

ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬ ਰਖ ਕੇ ਬਹਿ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਪਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਘੁਟ ਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਕੀ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਗੁਮਸ਼ੁਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਨਾ ਅਗਾਂਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਕਿਤਾਬ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਤੀਕ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਰੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਹਰ ਵਾਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਸੰਘਣਾ ਹਨੇਰਾ ਪੱਸਰ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤਾਬ ਉਸ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਗਵਾਚ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਸੀ।

ਇਕ ਵਾਰ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੋਈ ਸੀ? ਜਦ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚਲੇ 'ਰਾਜੂ' ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਜੇਲ ਵਿਚ ਓੜਕ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਸੀਹਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਜੇਲ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਤਸੀਹੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਭੈ-ਭੀਤ ਬਣੀ ਬੈਠੀ ਰਹੀ ਸੀ।

ਇਕ ਵਾਰ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੋਈ ਸੀ ਜਦ ਰੰਡੇਪਾ ਕੱਟ ਰਹੀ ਲੱਛਮੀ ਕੁੱਖ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਇਕ ਇਨ ਅਧੀ ਰਾਤੀਂ ਆਪਣੇ ਦੋਨਾਂ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਤੇ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਉਹ ਹੁਣ ਰੋਈ ਸੀ, ਜਦ ਰਾਜੂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਆਖਰੀ ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ। ਰਹਿ-ਰਹਿ ਕੇ ਰਾਜੂ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਦਿਖਦਾ—ਕਾਲ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਲਈ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਹਨੇਰੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਲਈ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਹਨੇਰੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਗਾਇਆ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖੇਗੀ? ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਹਿ-ਰਹਿ ਕੇ ਹੌਲ ਉਠ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਟੱਡੀ ਵੇਖਦੀ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ।

ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਲੀ ਤੀਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ? ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਤਾਂ ਉਹ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੁਖ ਹੋਵੇ ਸਹੀ। ਉਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਬੁੱਧੇ ਵਲ ਵੇਖਦੀ ਹੋਈ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਫੇਰ ਕਿਤਾਬ ਵਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹੋ ਜੇਹੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ!

ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚਲੀ 'ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ' ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਓਸੇ ਵਰਗੀ। ਓਸੇ ਵਰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਓਸੇ ਵਰਗੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ। ਹਾਂ, ਕੱਦ ਵਿਚ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਾਂਗ ਡਰਾਕਲ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਓਸੇ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ? ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਦੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਏਥੇ ਘਰ ਆਇਆ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਕਈ ਜਣੇ ਤਾਂ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ। ਕੋਈ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ! ਅੱਛਾ, ਪੁੱਤਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛੇਗੀ। ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਦੇ ਉਸ ਨਾਲ ਏਥੇ ਆਇਆ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਕਦੇ ਰਿਹਾ ਵੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਤਾਂਹੀ ਤਾਂ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਬਸਤੀ ਦੇ ਕਈਆਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਬਸ, ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਥੋੜਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਧਾਂ ਦੀ ਧੀ ਕਮਲਾ ਤਾਂ ਚਾਰ ਜਮਾਤਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ, ਪਰ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਸਿਆਣੀ ਵਖਾਇਆ ਹੈ! ਤੇ ਇਹ ਬੁੱਢਾ ਜੰਮਣ ਖਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਗਵਾਚੀ ਰਾਮ ਦੀਨ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ। ਉਸੇ ਵਰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਸੁਭਾਅ। ਪਰ

20 ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ? ਅੱਡਾ, ਪੁੱਤਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛੋਗੀ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਕਦੇ ਜ਼ਰੂਰ ਏਥੇ ਆਇਆ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕਹੇਗੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਫੇਰ ਘਰ ਲਿਆਵੇ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੁੱਛੇਗੀ, ਤੇ ਕਹੇਗੀ ਕਿ ਪੁੱਤਰ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਕਰ ਕਿ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਦਿਲ ਫੜਿਆ ਜਾਏ ਤੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਰੋਣ ਨਿਕਲ ਜਾਏ। ਤੇ ਫੇਰ ਵੀ ਕਿਤਾਬ ਹੱਥੋਂ ਛੱਡਣ ਤੇ ਦਿਲ ਨਾ ਕਰੇ। ਅਜਿਹੀ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਜਿਗਰਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ...

ਉਹ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਫੇਰ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਚੁਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੁੜ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦੋ ਕੁ ਸਫੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪਿਛੋਂ ਚਾਣਚਕ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਵਹਿ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਹੰਝੂ ਉਸ ਤੋਂ ਠੱਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਤੇ ਏਸ ਵਾਰ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਹੱਥੋਂ ਰਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਏ, ਜਰ-ਵਾਣਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਫਾਹੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਨੇ...

ਰਾਤ-ਪਾਲੀ ਕਰਕੇ ਮੁੜਿਆ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬੁਢੇ ਵਿਚ ਖੜੋਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਡੋਰ ਭੋਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, "ਪੁੱਤਰ, ਪੁੱਤਰ ਤੂੰ ਆ ਗਿਆ!" ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਿਤਾਬ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਹਾਲੀ ਤੀਕ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਘੁੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਲਕੜੇ ਜਹੇ ਭੁੰਜੇ ਰਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਹ ਦਲੀਲ ਟਪ ਕੇ ਮਾਂ ਵਲ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਵੇਖਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, "ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰ ਓਹੀ ਏ ਜੋ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਰਹੀ ਹਾਂ।"

ਹਾਂ, ਪਰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਏ। ਆ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪਈ ਮਿਲੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਦੀ ਡਿਗ ਪਈ ਏ।" ●

ਮੁੱਖ-ਚਿੱਤਰ ਵਿਆਖਿਆ

ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਵੇਂ ਖੋਪਰੀ ਹੱਸ ਰਹੀ, ਕੁਛੋਂ ਵਿਚ ਕਲਾ ਤੇ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਅੱਕ, ਤੇ ਉਪਰ ਚੁੰਨੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਏਸ ਕਲਾ ਕਿਰਤ ਦੇ ਸੋਮੇ—ਹੋਠਾ ਏਸ ਅਨਰਥ ਵਿਰੁਧ ਉਠਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਤੋਂ ਤੀਰ ਆ ਵੱਜਿਆ—ਉਪਰ ਗਲਤ ਪ੍ਰਾਪੇਂਡੇਡਾ ਤੇ ਕੂਟਲ-ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟਾ ਕੜਾ ਹਥਿਆਰ।

ਵਿਚਕਾਰ ਜਕੜੀ ਹੋਈ ਮਨੁੱਖਤਾ। ਪਰ ਚਾਬੁਕ ਵਾਲਾ ਹੱਥ ਵੀ ਕਿਹਰੇਂ ਆ ਧਾਕਿਆ।

ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ 'ਭਵਿਖਤ-ਮਨੁੱਖ' ਜਾਗਦਾ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਸਭ ਚਾਲਾਂ, ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਸ ਸਸਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਹਥਿਆਰ ਵੀ, ਬਕਤੀ ਵੀ।

(ਸਫਾ 10 ਦੀ ਥਾਂ)

ਉਸ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਧੜਕਦਾ। ਉਹਨੂੰ ਲਾਲਚ ਨੇ ਵੇਚਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸਨਾ ਨੇ ਮਧੋਲਿਆ, ਤੇ ਫੇਰ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਪੱਥਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਉਹ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤਕ ਨੇਕ ਰਹੀ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਉਤੇ ਫੁਲ ਰਖ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਤਾਕਿ ਉਹ ਕੁਮਲਾਣ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਤਕ ਉਹਨਾਂ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਰਹਿਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਚੁਣਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਅਜ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿਤੀ, ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅੰਨ੍ਹੀਂ ਬੱਲੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਸਨ। ਤੇ ਇਹ ਤੀਸਰੀ ਕਬਰ ਉਸ ਅਭਾਗੇ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਬੱਲ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗਿਰਜੇ ਦਿਆਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਹੱਲ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵਿੱਡ ਭਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਸ਼ੰਗੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨਾ ਮਿਲੀ; ਉਸ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਮੰਗੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਅਨਾਜ ਵਿਚੋਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਅਨਾਜ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਦਾ ਮੁੜਕਾ ਵਹਾ ਕੇ ਜਮ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਉਤੇ ਸਲੀਬ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਰਾਤ ਦੀ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਤਾਰੇ ਪੂਜਾਰੀਆਂ ਤੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲੈਣ, ਜੋ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮਸੀਹ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀਆਂ ਧੱਠਾਂ ਕੱਟਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਪਾੜਦੇ ਹਨ।

ਸੂਰਜ ਦੂਰ ਦੇ ਰੁਖਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅੱਕ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਤਰਕਾਲਾਂ ਨੇ ਸਨਾਟੇ ਦੀ ਚਾਦਰ ਉਣੀ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਉਤੇ ਖਿਲਾਰ ਦਿਤਾ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਟਕਰਾਂ ਵਲ ਖਲਾਰੇ, ਫੇਰ ਅਸਮਾਨ ਵਲ ਦੇਖਿਆ, ਫੇਰ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, "ਐ ਵੀਰਤਾ! ਇਹ ਤੇਰੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਹੁਣ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗੱਡੀ ਗਈ ਹੈ। ਐ ਪਿਆਰ! ਇਹ ਤੇਰੇ ਫੁਲ ਨੇ, ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਕਬਰ ਉਤੇ ਪਏ ਨੇ। ਐ ਮਸੀਹ! ਇਹ ਤੇਰੀ ਸਲੀਬ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਹੁਣ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਲੁਕ ਰਹੀ ਹੈ।"

ਸਟਰਾਈਕ

ਫਕੀਰ ਚੰਦ ਸੁਕਲਾ

ਪੱਪੂ ਸਕੂਲੋਂ ਆ ਕੇ ਬਸਤਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੀ ਰੋਣਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਅਜ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਟੈਸਟ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਕਈ ਦਿਨ ਹੋਏ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣਾ ਹੈ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮੈਥੋਂ ਐਨਾ ਕਿਉਂ ਘਬਰਾਉਂਦਾ ਹੈ? ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕੋਲ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਕੀ ਓਹੀਉ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਜਾਂ ਇਹੋ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜੇ ਇਹ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਵੈਸੇ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੀ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਸਕੂਲ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ। ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

—'ਰੋਟੀ ਖਾ ਲੈ। ਇਕ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹ ਲੈ। ਫੇਰ ਪੁੱਛਾਂਗਾ ਤੈਥੋਂ ਸਬਕ।'

ਪੱਪੂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਿਆ ਹਾਂ।

ਓਹੀਉ ਖਬਰਾਂ। ਕਿਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਹੜਤਾਲ। ਕਿਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ। ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਹੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦੀ—ਕੋਈ ਗਲਬਾਤ ਨਹੀਂ। ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕਰੜਾ ਸਟੈਂਡ। ਥਾਨੇ 'ਚ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖਵਾਉਣ ਗਈ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਥਾਨੇਦਾਰ ਦਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਬਲਾਤਕਾਰ। ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਸਟਾਫ ਦਾ ਇਕ ਵਡਾ ਅਫਸਰ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਕੇਸ 'ਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ... ਵਗੈਰਾ, ਵਗੈਰਾ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

—ਵੀਰ ਜੀ ਸੁਣਾਵਾਂ? ਪੱਪੂ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ।

—ਯਾਦ ਹੈ ਸਭ ਕੁਝ?

ਉਹ ਕੋਈ ਜੁਆਬ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ।

—ਕੀ ਸੁਣਾਵੇਂਗੇ?

—ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ।

—ਜਾ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਲੈ ਆ।

—ਸਾਇੰਸ?

—ਕਿਉਂ, ਸਾਇੰਸ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ?

—ਸਾਇੰਸ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

—ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਨਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ? ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਏ? ਅਗਸਤ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ। ਫਰਵਰੀ 'ਚ ਤੇਰੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੋ ਜਾਨੇ ਨੇ। ਕਿਵੇਂ ਕਰੇਂਗਾ ਉਦੋਂ?

ਉਹ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ।

—ਕਿਹੜਾ ਮਾਸਟਰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ?

—ਮਾਸਟਰ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਲਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ?

ਕੀ ਬਕਦਾ ਏ? ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਸਕੂਲ ਖੁਲ੍ਹਿਆ, ਤੇ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਏਂ ਮਾਸਟਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ।

—ਨਹੀਂ ਸੱਚੀਂ। ਚਾਹੇ ਪਿੱਕੀ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛ ਲਵੋ।

ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ।

—ਪਿੱਕੀ ਨੂੰ ਕੀ ਪੁੱਛਣੈ, ਕਲ ਤੇਰੇ ਕਲਾਸ ਟੀਚਰ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛਾਂਗੇ।

—ਨਾ, ਨਾ, ਮੇਰੇ ਸਕੂਲ ਨਾ ਜਾਈਓ।

ਪੱਪੂ ਰੋਣ ਲੱਗਾ ਹੈ।

—ਸਕੂਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਾਵਾਂ? ਸਾਲੇ ਮੁਫਤੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਚੰਦਾ ਮੰਗ ਲੈਂਦੇ ਨੇ।

ਪੱਪੂ ਚੁਪ ਚਾਪ ਰੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

—ਬੋਲਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?

—ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਮਾਰਨਗੇ। ਮਗਰ ਪੈ ਜਾਣਗੇ।

—ਤੇਰੇ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਐਸੀ ਤੈਸੀ। ਚਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਕੱਢ।

—ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸੁਣ ਲਓ।

—ਚਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਹੀ ਸੁਣ।

—ਉਹ ਫਟਾਫਟ ਬਸਤੇ 'ਚੋਂ ਕਿਤਾਬ ਕੱਢ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿੰਨੇ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹੇ ਨੇ?

—ਅੱਠ।

—ਅੱਛਾ, ਇਹ ਦੂਜਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹ।

ਉਹ ਦੋ ਤਿੰਨ ਲਾਈਨਾਂ ਫਟਾਫਟ ਪੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸਦਾ ਹਿੰਦੀ 'ਚ ਅਰਥ ਵੀ ਸਮਝਾ।

—ਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਬਣਾਉਣੀ ਮੈਨੂੰ।

—ਕਿਉਂ? ਇਹ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਪਾਠ ਹੈ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਅੱਠ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹੇ ਨੇ। ਕੀ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਏ ਸਨ?

—ਉਹ ਇਕ ਇਕ ਲਫਜ ਦਾ ਅਰਥ ਬੋੜਾ ਦਸਦੇ ਨੇ? ਫਟਾਫਟ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਾਰ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਹੀ ਲਾ ਦਿਤਾ।

ਹੋਰ ਕੀ ਪੁੱਛਾਂ ਹੁਣ!

—ਜਾ ਬਹਿ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਕਰ। ਕਲ ਸਵੇਰੇ ਦਫਤਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇਰੇ ਸਕੂਲ ਹੋ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗਾ ਇਕ ਲੰਮਾ ਜਿਹਾ ਸਾਹ ਲੈਂਦਿਆਂ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ— 'ਕੀ ਇਹੋ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਨੇ ਸਕੂਲ 'ਚ?'

—
ਸਵੇਰੇ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਦੇਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਸਕੂਲ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ । ਪੱਪੂ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਉਸ ਦਾ ਸਕੂਲ ਤਾਂ ਸੱਤ ਵਜੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼ਾਮੀਂ ਦਫਤਰੋਂ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪੱਪੂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਦੋਸਤ ਵੀ ਸਨ ।

—ਵੀਰ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਨਾ ਜਾਈਓ । ਬਗੈਰ ਨਮਸਤੇ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ।

—ਪਰ ਕਿਉਂ ?

—ਵੀਰ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸਾਡਾ ਕਲਾਸ ਟੀਚਰ ਬਹੁਤ ਵੈਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਐਵੇਂ ਕੁੱਟੀ ਜਾਇਆ ਕਰੂ ।

—'ਨਾਲੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਗਏ ਸੀ...' ਪਿੱਕੀ ਦਸਦਾ ਹੈ ।

ਹਾਂ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪੱਪੂ ਸਤਵੀਂ 'ਚ ਸੀ । ਸਕੂਲ ਦੇ ਛਿਮਾਹੀ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਡ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰੇ ਹੱਥ 'ਚ ਲਗ ਗਿਆ । ਅੱਧੇ ਮਜ਼ਮੂਨਾਂ 'ਚ ਬੀਹ ਤੋਂ ਵਧ ਨੰਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਉਸ ਦਿਨ ਪੱਪੂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਝੰਡ ਹੋਈ ਸੀ । ਕੀ ਇਹੋ ਪੜ੍ਹਦਾ ਏਂ ਸਕੂਲ 'ਚ ? ਮੈਨੂੰ ਨੰਬਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਡ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਇਆ । ਝਾਈ ਜੀ ਤੋਂ ਦਸਤਖਤ ਕਰਵਾਏ ਤੇ ਬਸ...

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਸਕੂਲ ਗਿਆ ਸੀ । ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਸੀ । ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਹੋਮ-ਵਰਕ ਵੀ ਚੈਕ ਕੀਤੇ ? ਬਸ, ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਬਗੈਰ ਵੇਖੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਦਿਤੇ । ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਠੀਕ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਕਾਪੀ ਦੇ ਹਰ ਐੱਸੇ ਅਤੇ ਲੈਟਰ ਹੇਠਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਸਨ, ਪਰ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਸਪੈਲਿੰਗਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਂਸ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਸਨ ।

ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ।

ਘਰੋਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀਆਂ—ਮਾਸਟਰ ਪੱਪੂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਟਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਭਰਾ ਆ ਕੇ ਬੜੀ ਟੈਂ-ਟੈਂ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਪੜ੍ਹਕੇ ਵੀ ਆਇਆ ਕਰ । ਚਾਹੇ ਸਬਕ ਠੀਕ ਸੁਣਾਵੇ ਜਾਂ ਗਲਤ ਕੁਟ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ।

ਵੈਸੇ ਕੁਟ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸੱਚ ਜਾਪੀ ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਸਕੂਲ 'ਚ ਗਰੁੱਪ ਰੱਖਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਤੁਰਿਆ ਸੀ । ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਬਜੈਕਟ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਰੁੱਪ ਰੱਖ ਲਏ ਉਹ ਕਲਾਸ ਦੇ ਹੀਰੋ ਸਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਸਹੀਫ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਡਟ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਹਿਮਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ।

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਕਲਾਸ ਨੇ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਦਾ ਗਰੁੱਪ ਰਖਿਆ ਸੀ । ਮਾਸਟਰ ਬਹੁਤ ਮੌਟਾ ਸੀ । ਉਸਦੇ ਇਕ ਬੱਪੜ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਜਬਾੜਾ ਹਿਲਣ ਦਾ ਡਰ ਸੀ ।

ਗਰੁੱਪ ਪੜ੍ਹਨਾ ਕੌਣ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਟ ਪੈਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਸੀ । ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਸਾਡੇ 'ਚੋਂ ਹਰਬੰਸ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਰੁੱਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖਿਆ ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਟੈਸਟ ਲੀਤਾ । ਅਸੀਂ ਸੁਆਲ ਗਲਤ ਕੱਢੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਵੀ ਪੂਰੇ ਨੰਬਰ, ਹਰਬੰਸ ਦੇ ਸੁਆਲ ਠੀਕ ਸਨ, ਫੇਰ ਵੀ ਨੰਬਰ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ।

ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੈਂਚ ਤੇ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ—'ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ, ਤੁਮ ਸਮਝਤੇ ਹੋਂਗੇ ਮੈਂ ਤੁਮਹਾਰੇ ਪਾਂਚ ਰੁਪਈਓ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਭੁਖਾ ਮਰ ਜਾਉਂਗਾ । ਮੁਝੇ ਪੈਸੇ ਕੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ । ਯਹ ਤੋਂ ਆਪ ਕੀ ਆਪਣੀ ਭਲਾਈ ਕੇ ਲਿਏ ਹੈ ।'

ਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਨੇ ਉਸੀ ਦਿਨ ਗਰੁੱਪ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ । ਹੋਰ ਕਰਦਾ ਵੀ ਤਾਂ ਕੀ !

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪੱਪੂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ 'ਚ ਕੁਟ ਪੈਣ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ । ਫੇਰ ਇਕ ਦਿਨ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਝਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਸਕੂਲੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਟਿਊਸ਼ਨ ਰੱਖ ਲਵੋ ਨਹੀਂ ਬਾਅਦ 'ਚ ਨਾ ਕਹੀਓ ਮੁੰਡਾ ਫੇਹਲ ਹੋ ਗਿਆ । ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਈਏ ਮਹੀਨਾ । ਹੱਦ ਲੱਥ ਗਈ ਟਿਊਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ।

ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਸੁਆਲ ਸੀ ।

ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਏ ।

ਟਿਊਸ਼ਨ ਕਾਹਦੀ ! ਐਵੇਂ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਪੂਜਨੇ ਸਨ ਹਰ ਮਹੀਨੇ । ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਦਸ-ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ । ਕਦੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਆਇਆ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਛੁੱਟੀ, ਤੇ ਕਦੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕਿਤੇ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਪੱਪੂ ਦੇ ਪੇਪਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਟਰੇਨਿੰਗ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਸੀ । ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੇਪਰ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਘਰ ਆਉਣ-ਤੇ ਪੁਛਦਾ । ਸਾਰਾ ਪੇਪਰ ਬਲੈਕ ਦੇ ਕੇ ਆਇਆ ਹੋਣੈ । ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਆਲ ਦਾ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਜੁਆਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦਾ ।

ਰਿਜ਼ਲਟ ਨਿਕਲਿਆ ।

ਪੱਪੂ ਪਾਸ ।

ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਮੂਨਾਂ 'ਚ । ...ਤੇ ਕਲਾਸ ਦੇ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁੰਡੇ ਫਿਹਲ ਸਨ । ਵਿਚਾਰੇ ਟਿਊਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕੇ ਹੋਣਗੇ । ਤੇ ਟਿਊਸ਼ਨਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਾਹਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ।

ਲਾਹਨਤ ਹੈ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ 'ਤੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ । ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਸਰੋਟੀਏ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਲੰਘੇ ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਚਾਰ ਚੰਨ ਨਾ ਲਗਾਉਣਗੇ । ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰਨਗੇ ।

ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਚ ਪੜ੍ਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਉਹ ਧਨ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਹੁਣ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਹੁਣ ਫੇਰ ਓਹੋ ਸਮੱਸਿਆ ਆ ਖਲੋਤੀ ਸੀ ।

ਪਿੱਕੀ ਤੇ ਬਿੱਟੂ ਵੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ—ਵੀਰ ਜੀ,

FOR
LIFE INSURANCE
EDUCATION PLAN
MORTGAGE PLAN

Retirement registered Saving Plan
and all other kinds of insurance

Contact

DALJIT SANDHU

of

National Life of Canada

Suite 501, 1155—West Pender Street
Vancouver, B.C. Phone: 685-7231

Office
685-7231

Residence
278-0491

ਅਲਪੀਨਰ ਫਰਨੀਚਰ

ALPINE FURNITURE

2957 COMMERCIAL DRIVE (between 13th & 14th Ave.) VANCOUVER

BUS. 879-8312
RES. 874-8574

MASTER CHARGE & CHARGE X WELCOMED

STORE HOURS:

MONDAY TO WEDNESDAY & SATURDAY: 9:30 a.m. to 6:00 p.m.
THURSDAY & FRIDAY: 9:30 a.m. to 9:00 p.m.

HARBHAJAN SINGH JHUTI

BEDROOM SUITE:

\$165 to \$1000

(6 Drawer Dresser, 4 Drawer Chest, Radio Headboard, Foot Board,
One Set of Rails, One Large Mirror)

CHESTERFIELD SUITE:

\$250 to \$1000

ਉਹ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹਰ ਦੀ ਲੰਘਾ ਤਾਂ ਇਕ ਖਿੱਲਰੇ ਜਿਹੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵਲ ਸ਼ਰੂਰ ਹੀ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੀ। ਕੁੜੀ ਦੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕ ਦੋ ਲਿਟਾਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੱਰੇ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਏ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੜੀ ਦੇ ਗੱਰੇ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਏ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮਹਿੰਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ। ਗੱਰੇ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਕੁੱਲੇ ਕੁੱਲੇ ਹੱਥ ਆਪਣੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾ ਹੀ ਜਾਂਦੇ।

“ਇਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦੇ ਕਰਮਾਂ 'ਚ ਮਹਿੰਦੀ ਕਿਥੇ !” ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਉਸ ਕੁੜੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਆ ਖੜ੍ਹਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਅਕਾਰ ਉਹਨੇ ਕਦੇ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਦਾ ਉਹ ਇਸ ਪਿੰਡ ਬਦਲਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਕੁੜੀ ਨੇ ਹੀ ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਪਿੰਡ 'ਚ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਇਸ ਕੁੜੀ ਦੇ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਪਨਾ 'ਚ ਚਿੱਤਰੀ ਹੋਈ ਕੁੜੀ ਦੇ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹੁ-ਬ-ਹੁ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ 'ਚ ਉਹ ਉਸ ਕੁੜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਤਰਾਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

“ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਇਉਂ ਘੁਰ ਘੁਰ ਕੇ ਕਿਉਂ ਦੇਖਦੇ ਓ?” ਇਕ ਦਿਨ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੱਰਾ ਕੁੜਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਚਿਰ 'ਚ ਖੜ੍ਹਾ ਉਹਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੁੜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ।

“ਮੈਂ...ਮੈਂ... ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ—ਤੇਰਾ ਚਿਹਰਾ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਹੁ-ਬ-ਹੁ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਜਾਪਦਾ ਏ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਲਪਨਾ 'ਚ ਚਿੱਤਰੀ ਹੋਈ ਆ।” ਬੋਲਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੁੜੀ ਦੇ ਗੱਰੇ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਏ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਟਿਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਕੁੜੀ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਹੱਸ ਪਈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਯੱਭਲੀਆਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

“ਕੁੰ ਇਹ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ?” ਉਹਨੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਆਈਆਂ ਵਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਟਾਂ ਵਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

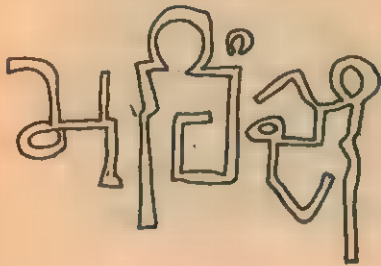
“ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਰੋਟੀ ਕਿਥੋਂ ਖਾਵਾਂਗੇ?” ਕੁੜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਡੰਗਰਾਂ ਹੇਠ ਪਿਆ ਗੋਹਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਟੋਕਰੇ 'ਚ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। “ਦੋ ਚਾਰ ਘਰਾਂ ਦਾ ਗੋਹਾ ਕੁੜਾ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਕਰ ਛੱਡਦੀ ਏ ਅਤੇ ਚਾਰ ਪੰਜਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੈ ਵੀ ਨਹੀਂ।”

ਕੁੜੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਗਈ। ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਸ ਕੁੜੀ ਦੇ, ਉਹਦੇ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਬਾਪ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

“ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ?” ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਹ ਇਕੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਕੁੜੀ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਦੀ ਇਕ ਕੱਸਕ ਜਿਹੀ ਉਠਦੀ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਅੰਦਰ ਹਲੁਣ ਜਾਂਦੀ।

“ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਗੱਰੇ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਏ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਭੁਲੇਖਾ

ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ

ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਏ ਜਿਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਮਹਿੰਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ।" ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਨੇ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

"ਮਹਿੰਦੀ!" ਕੁੜੀ ਨੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਜੁਆਬ ਦਿਤਾ। "ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਮਹਿੰਦੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਅਗਲੇ ਜਨਮ 'ਚ ਹੀ ਲੱਗੇਗੀ।" ਕੁੜੀ ਨੇ ਇਕ ਲੰਬਾ ਹਉਕਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਕੁੜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹਦੇ ਕਾਲਜੇ ਦਾ ਚੁੰਗ ਜਿਹਾ ਭਰਿਆ ਗਿਆ। ਅੱਗੋਂ ਬੋਲਣਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਭੁਲ ਹੀ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬੋਲਿਆ ਹੀ ਨਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

... ..

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਕੁੜੀ ਕੁਝ ਦਿੱਲੀ ਜਿਹੀ ਹੱਠ ਕਰਕੇ ਗੱਰਾ ਕੁੜਾ ਕਰਨ ਬਰਾ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਆਈ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਹਰ ਇਕ ਵਜੇ ਗਿੰਦਰ ਕੇ ਬਾਹਰਲੇ ਘਰੇ ਗਈ ਤਾਂ ਗਿੰਦਰ ਮੂੰਹ 'ਚ ਬੁੜ ਬੁੜ ਜਿਹੀ ਕਰਦਾ ਫਾਉੜੇ ਨਾਲ ਡੰਗਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਗੱਰਾ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ।

"ਕੁੜੀਏ ਤੈਨੂੰ ਦੀਂਹਦਾ ਨੀ, ਉੱਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਬੀਤ ਚਲਿਆ ਏ ਤੇ ਤੂੰ ਮਜਾਜਾਂ ਨਾਲ ਈ ਆਉਨੀ ਏ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਗੱਰਾ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਢ ਵੱਢ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਗਾਹ ਪਾਇਆ ਏ।" ਗਿੰਦਰ ਨੇ ਲੱਹਾ ਲਾਖਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਕੁੜੀ ਦੇ ਮਲੂਕ ਜਿਹੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਪਲਿੱਤਣ ਛਾ ਗਈ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਘਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹਦਾ ਸਾਹ ਸਤ ਹੀ ਮੁਕ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਬੁਖਾਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨੇ ਸਵੇਰ ਦਾ ਕੁਝ ਖਾਧਾ ਪੀਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁੜੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਹੇਠੋਂ ਗੱਰਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

"ਕੁੜੀਏ, ਅੱਹ ਕੁੜੀ ਵਾਲੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵੀ ਕੱਚ ਲਿਆਈ। ਉਥੇ ਵੀ ਰਾਤ ਦਾ ਢੇਰ ਲੱਗਿਆ ਪਿਆ ਏ।" ਗਿੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ 'ਚ ਫੜੇ ਫਾਉੜੇ ਨੂੰ ਥੰਧ ਨਾਲ ਰਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਸਾਰਾ ਵਿਹੜਾ ਸੰਭਰ ਹਟੀ ਤਾਂ ਟੋਕਰਾ ਲੈ ਕੇ ਕੁੜੀ ਵਾਲੇ ਅੰਦਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਟੋਕਰਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਹ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਢੇਅ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਉਹਦਾ ਮੱਥਾ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਤਪ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਚੁੰਨੀ ਲਾਹ ਕੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਉਹਦੇ ਲੱਤਾਂ ਪੈਰ ਜਿਵੇਂ ਟੁੱਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨੂੰ ਨਮੁਨੀਆ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰਕੇ ਉਠਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਹਨੇਰੀ ਜਿਹੀ ਆ ਗਈ। ਉਹਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਦਿਓ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਹਨੇਰੀ 'ਚ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ 'ਚ ਲਪੇਟੀ ਭੱਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਉਸਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਗਿੰਦਰ ਦਾ ਜਮਾਂ ਈ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ। ਗਿੰਦਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਠਣ ਲੱਗਿਆਂ ਹੀ ਫੜ ਲਿਆ। ਕੁੜੀ ਦੇ ਕਾਲੇ ਵਾਲ ਗਿੰਦਰ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਵਾਲਾਂ 'ਚ ਗੁਆਚ ਗਏ। ਇਕ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਤਾਪ ਦੀ ਭੰਨੀ ਪਈ ਸੀ, ਉੱਤੋਂ ਦੂਸਰਾ.....।

ਕੁੜੀ ਦੀ ਜਿਵੇਂ ਸੱਤਿਆ ਹੀ ਮੁੱਕ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਡਿਗਦੀ ਢੂੰਦੀ ਮਸਾਂ ਘਰੇ ਪਹੁੰਚੀ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੇ ਵੇਰੀ ਹੋਈ ਪਈ ਰਹੀ। ਦਿਨ ਦੇ ਛਿਪਾ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਪਤਾ ਲਗਣ ਲਗਿਆ। ਕੁੜੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਝਰੀਟੀ ਪਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਹੋਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਪਰ ਅਵਾਜ਼ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ।

"ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸਾਂ?" ਕੁੜੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ।
ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆਂ ਕਿਹੜਾ ਉਹਦੀ ਆਤਮਾ ਤੇ ਪੈ ਚੁਕੀਆਂ ਝਰੀਟਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਕੁੜੀ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਰਹਿ ਰਹਿ ਕੇ ਲਹੁਰੀਆਂ ਉਠਦੀਆਂ।

**BLOCK
BB BROS.**

BLOCK BROS. REALTY LTD.
A DIVISION OF BLOCK BROS. INDUSTRIES LTD
9360 - 120 Street, Surrey, B.C.
581-4601

Darshan Uppal
Res.: 594-8758

ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਸਹਾਇਕ

ਦਰਸ਼ਨ ਉੱਪਲ

581-4601

594-8758

**GILL INSURANCE
SERVICES CO.
LTD.**

B-3905 Knight Street
at Kingsway)
Vancouver, B.C.

AUTO - FIRE - LIFE

OFF.: 879-5522 RES.: 434-7757

**ਗਿੱਲ ਇਨਸ਼ੁਰੈਂਸ
ਸਰਵਿਸਜ਼ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟਡ**
(ਸੁਕਸ਼ੀਤ ਗਿੱਲ)

ਸੌਚਾ ਦੀ ਲੜੀ ਉਹਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਚੱਕਰ ਵਾਂਗ ਘੁੰਮਣ ਲਗ ਪਈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪੁੱਤਪੁੱਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ 'ਟਸ-ਟਸ' ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪਾਟ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਗਿੰਦਰ ਕੇ ਬਾਹਰਲੇ ਘਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੀਲਾਂ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਮਾਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਕੋਨੇ 'ਚ ਪਿਆ ਦੀਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦੇਖ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਇਕ ਕਸੀਸ ਜਿਹੀ ਵਟਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਰਜਾਈ 'ਚ ਲਪੇਟ ਲਿਆ।

ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਪਏ ਨੂੰ ਅਜੇ ਮਸਾਂ ਹੀ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਮਿੰਟ ਹੋਏ ਹੋਣੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹਦੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਬਾਰ ਖੜਕਿਆ। ਉਹ ਚੁਪ-ਚਾਪ ਰਜਾਈ ਲਪੇਟੀ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁਣਿਆ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਬਾਰ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਟਣਾ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ 'ਠਾਹ' 'ਠਾਹ' ਮੁੱਕੀਆਂ ਤਖਤਿਆਂ 'ਚ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਭੜਵਾਹ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।

“ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ?” ਉਹਨੇ ਉਠਦਿਆਂ ਸੋਚਿਆ।

ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਅਜੇ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਖੜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਤਖਤਿਆਂ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਦੁਹਿੱਤੀ ਜਿਹੀ 'ਚ ਪਿਆ ਬਾਰ ਖੋਲਣ ਜਾ ਨਾ ਖੋਲਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪਿਆ।

“ਮਾਸਟਰ ਜੀ !” ਅਵਾਜ਼ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੰਘ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਹਨੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਝੱਟ ਪਛਾਣ ਲਈ।

ਉਸ ਨੇ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਬਾਰ ਖੋਲਿਆ। ਬਾਰ ਖੁਲ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਕੁੜੀ ਹਵਾ ਦੇ ਭਬੁਕੇ ਵਾਂਗ ਉਹਦੇ ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਆ ਵੜੀ। ਕੁੜੀ ਦਾ ਸਾਹ ਨਾਲ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਰਲਦਾ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਵਾਲ ਖਿੱਲਰ ਕੇ ਉਹਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁੜੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼ ਧੜਕ ਰਹੇ ਦਿਲ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ ਲਗਾਤਾਰ ਉਪਰ ਹੇਠਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੂਰੋਂ ਭੱਜੀ ਆਈ ਹੋਵੇ। ਕੁੜੀ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਤੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਲਹੂ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਕੁੜੀ ਦੀ ਇਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਕੁੜੀ ਨੇ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਏ ਹੱਥ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਕਢੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਏ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਉਹਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਆ ਰਹੇ ਕਈ ਝਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਰਾਵਾਂ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂ ਨੂੰ।

“ਇਹ !...ਇਹ ਲਹੂ !!” ਉਹ ਘਬਰਾਇਆ ਜਿਹਾ ਬੋਲਿਆ।

“ਨਹੀਂ...ਲਹੂ ਨੀ.. ਮਹਿੰਦੀ...ਲਹੂ ਦੀ ਮਹਿੰਦੀ...” ਕੁੜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਫਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਰੁਕ ਰੁਕ ਕੇ ਕਿਹਾ।

ਕੁੜੀ ਨੇ ਉਹਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲੀ 'ਚ ਲੈ ਆਈ। ਕੁੜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਵਾਂ ਸਾਫ ਉਭਰੀਆਂ ਦਿਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕੁੜੀ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜੀ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਕੁਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਪੂਰਬ ਦਾ ਮੱਥਾ ਲਾਲ ਸੂਹਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕੁੜੀ ਨੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਏ ਹੱਥ ਪੂਰਬ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨਾਲ ਪੁੰਝ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ।

ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਗਿੰਦਰ ਦਾ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸਿਰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

HIMALAYA RESTAURANT

2313 MAIN STREET
VANCOUVER, B.C.

LICENSED PREMISES
PHONE: 876-2911

ਹਿਮਾਲੀਆ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ

ਜਿਥੇ

ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਸੁਆਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਠਿਆਈਆਂ ਹਰ ਵੱਡੇ ਤਿਆਰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।
ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਥੀਆਰ ਅਤੇ ਏਈਨ ਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ!!

ਇਸ਼ਾਰ ਸ਼ਾਈਆਂ ਲਈ INDOOR ਤੇ OUTDOOR ORDERS ਉੱਤੇ ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਮਠਿਆਈ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ!!

FOR ANY KIND OF

Photography

REMEMBER !!

SANDEEP STUDIO

8157 MAIN STREET

— at —

MARINE DRIVE

TELEPHONE: 324-4727 325-9255

ਵੱਡੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ

ਅਤ ਸੈਲੁਨੀ

ਬਰਨਾਰਡ ਸ਼ਾਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਹਾਸ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਸਨ। ਉਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਕ ਇਕ ਲਫਜ਼ ਇਕ ਪੈਂਡ ਕੀਮਤ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਇਕ ਪੈਂਡ ਘਲਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਬਦਲੇ ਇਕ ਲਫਜ਼ ਲਿਖ ਘਲਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ।

ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਲਿਖਿਆ "ਪੰਨਵਾਦ"।

ਗਲਾਂ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬੁਧੀ ਜੀਵੀ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਦੋ ਹੀ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਹਨ..." ਵਿਚੋਂ ਗਲ ਕਟਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, "ਭਈ ਦੂਜਾ ਕੌਣ ਹੈ?"

ਬਰਨਾਰਡ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਕੀਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇ-ਗੰਢ ਤੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ "ਕੀ ਮੈਂ ਅਜੇਹਾ ਖੁਸ਼ ਕਿਸਮਤ ਹੋਵਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਸੌ ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਵੇਖ ਸਕਾਂ?"

ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਵਲ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਿਹਾ, "ਜਵਾਨ, ਤੇਰੀ ਸਿਹਤ ਤੇ ਉਮਰ ਵਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਵੇਖ ਸਕੇਂਗਾ।"

ਸ਼ਾਹ, ਇਕ ਡਰਾਮਾਕਾਰ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਉਸਦਾ ਡਰਾਮਾ ਵੇਖਣ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਉਥੇ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸੁਤਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਡਰਾਮਾਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਏ ਜਾਣਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਰਹੇ।" ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੜੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, "ਪਿਆਰੇ, ਸੌਣਾ ਵੀ ਤਾਂ ਇਕ ਤਰਾਂ ਡਰਾਮੇ ਬਾਰੇ ਰਾਏ ਹੀ ਹੈ ਨਾ।"

ਇਕ ਵਾਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਲੇਖਕ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਤਜਵੀਜ਼ ਰਖੀ, "ਆਉ, ਅਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਮਿਲਕੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਕਮਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ।"

ਦੂਜਾ ਲੇਖਕ ਬੋਲਿਆ, "ਸ਼ਾਹ, ਜਦੀ ਗਧੇ ਤੇ ਘੋੜੇ

ਦਾ ਵੀ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?"

ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਫੌਰਨ ਜਵਾਬੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ, "ਭਾਈ, ਜੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਨ ਸਹੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਘੋੜਾ ਕਿਉਂ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਏ?"

ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗਲੀ ਚੋਂ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਮਜ਼ਾਹ-ਨਗਾਰ ਜੀ. ਕੇ. ਚੈਟਰਟਨ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੈਟਰਟਨ ਨੇ ਬੜਾ ਮੋਟਾ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਪਤਲਾ। ਚੈਟਰਟਨ ਨੇ ਬਾਹਵਾਂ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ "ਮੈਂ ਬਦਮਾਸ਼ ਨੂੰ ਲੰਘਣ ਲਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗਾ।"

ਸ਼ਾਹ ਇਕ ਦੀਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਰਾਹ ਛੱਡਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਹਿਣ ਲਗਾ "ਮੈਂ ਬਦਮਾਸ਼ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।"

ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, "ਕਾਸ਼, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਵੀ ਇੱਡੀ ਵਡੀ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਹੁੰਦੀ!"

ਹੋਲੀ ਕੁ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਪਾਸ ਮੂੰਹ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਇਹ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਪਿਆਰੇ! ਬਸ ਦੋਸਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਉਧਾਰ ਲਉ ਤੇ ਮੁੜ ਵਾਪਸ ਕਰਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾ ਲਉ।"

"ਤੇ ਫਿਰ" ਉਹ ਦੋਸਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, "ਫਿਰ ਕੀ, ਇਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ," ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਉਤਰ ਸੀ।

ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਕ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਸ਼ਿਕਵੇ ਦੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਅਜ ਮੈਂ ਬੰਕਮ ਸਟਰੀਟ ਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਕੁਤਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਪੈਂਟ ਹੀ ਫਾੜ ਦਿਤੀ।"

ਸ਼ਾਹ ਹਸਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ "ਸੁਕਰ ਕਰ ਪਿਆਰੇ! ਕਿ ਸਿਰਫ ਤੇਰੀ ਪੈਂਟ ਹੀ ਫਟੀ, ਉਸ ਨਾਮਾਕੂਲ ਗਲੀ ਚੋਂ ਲੰਘਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਛਿਤਰੋੜ ਖਾ ਕੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਫ ਬਚ ਗਿਆ ਏ।"

(ਏਈ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ)

THERE'S LIFE
AT MARS
MARS REALTY LTD.
 5467 VICTORIA DR., VANCOUVER, B.C.

BUS. 327-8315

RES. 433-3334

For all kinds of real estate
services, contact

DARSHAN BRAR, M.A.

Member Medallion Club of Real
Estate Board of Greater Vancou-
ver.

Mortgages — Appraisals — Rentals — Sales

HARPAL TOOR

OF

MELTON

FORMERLY A. E. AUSTIN

1435 KINGSWAY
VANCOUVER, B.C.

Specialists in

- * HOMES — New or old
- * APARTMENT Blocks or Revenue
- * FARMS, Acres or Lots

or any other real estate service

MOBILE RADIO 38

OFFICE: 879-7571

RES.: 524-9848

For Fast Sale

LIST YOUR PROPERTY

WITH

DEOL REALTY LTD.

STE 100—2096 W. 41st Avenue, Vancouver, B.C. V6M 1Y9

Call:

GURMINDER DEOL

Off. 263-2112

Res. 277-1184

CENTURY TRAVEL SERVICE

204—3310 FRASER STREET

VANCOUVER, B.C., CANADA V5V 4C1

LOWEST FARES TO INDIA, PAKISTAN, FLJI, EUROPE, AND ALL OVER THE WORLD.

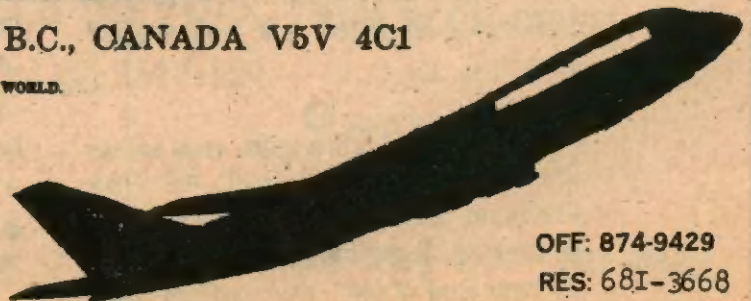
WE ALSO HELP IN GETTING PASSPORTS, VISAS AND
IMMIGRATION PAPERS, ETC.

GURSHARAN SANDHU

ਸ਼ਹੀਰੀ ਦਵੈਦਲ ਸਰਵਿਸ

204-3310 ਫਰੇਸਰ ਸਟਰੀਟ, ਵੈਨਕੂਵਰ, ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ

OFF: 874-9429 RES: 681-3668

OFF: 874-9429

RES: 681-3668

Top Priority

Anything more important than your family's future?
Put first things first with common sense life insurance.
Call me today.

ਅਜੀਤ ਸਿੱਧੂ

Ajit Sidhu
Sales Representative
President's Council

AJIT SIDHU

is a professional all the way. The needs of his clients have always been his major concern. This dedication and service to his policyholders has ranked Ajit among the leading sales representatives of Metropolitan Life. He is also a member of the Life Underwriters Association of Canada.

Mr. Sidhu lives with his wife and family in Surrey, and is associated with the Company's District Sales Office at 550 - 6th Street, in New Westminster, B.C. Sound insurance counselling can be obtained by telephoning him at 524-3601, or at his residence by dialing 584-4516.

Dedication to his many policyholders marks him as a true professional, and we at Metropolitan take great pride in Ajit Sidhu.

Vice-President

550 6th Street
New Westminster, B.C.
Office: 524-3601
Residence: 584-4516

METROPOLITAN LIFE

AWAN'S TEXACO SERVICE

REGD. AWAN MOTORS LTD.

WE UNDERSTAND THE MECHANICS OF CARS & HOW TO SERVICE THEM.
SEE US FOR: BATTERIES; OIL CHANGE; RINGS; VALVES; GENERAL
AUTO REPAIRS.

1690 NANAIMO (at 1st Ave.)

VANCOUVER, B.C. V5L 4V1

PHONE: 254-8818

ANWAR AWAN MAHMOOD AWAN

NOW SELF SERVICE

ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਾਹਿੱਤਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਸਕ-ਪੱਤਰ : ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ
LITERARY & CULTURAL MONTHLY OF PANJABI

THE WATNO DŪR

P.O. Box 1041, Coquitlam, B.C., Canada, V3J 6Z4

Second Class Mail Registration No. 3233

VOL. 3 OCTOBER, 1975 S. NO. 28

THE WATNO DŪR

MAILING ADDRESS:
POST BOX NO. 1041
COQUITLAM, B.C. CANADA
V3J 6Z4

OFFICE ADDRESS:
No. 214-1956 WEST BROADWAY
VANCOUVER, B.C. CANADA
V6J 1Z2

(SERVING PANJABI LITERATURE IN CANADA SINCE JULY 1973)

TELEPHONE: 734-1413

ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਾਹਿੱਤਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਸਕ-ਪੱਤਰ 'ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ'
ਆਪ ਅੜੇ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਓ... ..!

ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਜੁਲਾਈ 1973 ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਦੀ ਅਵਗੋਚ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ
ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਸਾਹਿੱਤ, ਕਲਾ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੇ ਭਰਪੂਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਅਗਾਂਹਵਧੂ, ਨਿੱਗਰ ਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।
ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧੜੇਬੰਦੀਆਂ, ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿਛਾਹਿੱਚ
ਫਿਰਕੂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ।

- * ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਰਸੂਨੇ ਦਾ ਪਰਚਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ "SAMPLE COPY- PLEASE SUBSCRIBE!"
ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਲੀ ਮੁਹਰ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ? ... ਮੁਫਤਖੋਰੀ ਦੀ ਲਾਹੜਤ ਤਿਆਗਕੇ ਆਪ ਸਾਲਾਨਾ
ਸੈਂਬਰ ਬਣੇ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਸੈਂਬਰ ਬਣਨ ਲਈ ਪਰੋਰੋ !
- * ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਇਕ ਹੀ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਰਚੇ ਮਿਲੇ ਹਨ ? ... ਬਾਕੀ ਪਰਚੇ ਹੋਰ
ਸਾਹਿੱਤ-ਸਨੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਘੋਰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੋਰੋ !

ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ : ਪੰਜ ਡਾਲਰ ਛਿਮਾਹੀ : ਤਿੰਨ ਡਾਲਰ